Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 26 МАЙ, 1990 ШУ. ★ № 62 (7876). ★ Мах 3 кеп.

Советски Социалистически Республикай Союза Президента

УКАЗ

Нов. А. Э. Парагульговна «ЦIе Седкъа» яха орден ялара хьакъехьа

Сийлахь-боккхача Даймехка тIема шерашка лаьрххIа йола заданеш кхоачашъеча къонахчали майрали гойтарах нов. **Парагульгов** Элмарзий Ахьмада лойла ЦIеча Седкъа орден.

Советски Социалистически Республикай Союза Президент

М. ГОРБАЧЕВ.

Москва, Кремль.

Депутата Б. Богатырева къамаьл

Б. Б. БОГАТЫРЕВА, Нохч-ГIалгIай АССР лаьттан фондах пайда эцаран из лораяран волча керттерча паччахьалкхен инспекторацара къамаьл, г. Грозный. (Назрановски территориальни хоржамий округ, Нохч-ГIалгIай АССР).

Хьамсара председателал деш вар! Хьамсара коллегаш! Тахан дувцаш дар да Российски Федераце вахаре боккхача лоархIаме хургдола дош. Укх деношка Российски Федераце халкъа творчества мастерий концерте хилар вай. Советски Союза халкъа артистка Зыкина Людмилас вайга аьлар укх тайпара дешаш: «Хьамсара депутаташ! Лораелаш Росси. Из эшаш я шоана эрсашта нийша па Iеш, из эшаш я шоана берригача россиянашта, из эшаш я шоана Советски Союза».

Бакъда, Росси эшаш я дерригача дуненна. Мукъа ба сона укх лакхача трибуна тIара укхаза мел багIараш та тешам бала, оаха — къамех долча наха, со гIалгIа ва къамагIа Нохч-ГIалгIайчера, оаха тхоаш Россеца лоархIаш хиларах. Оаха доккхал ду, Российски Федераце тхоаш дахаш хиларах, хIаьта тхоай оагIонгахьара мамогга низ тIа а бохийтаргба из чIоагIъяь ца Iеш, из кхы а йIаьхегIа, кхы а хозагIа хилийтара, Российски Федераце мел дахаш дола халкъаш цу мехка бокъонца цхьатарра бокъонаш йолаш шоаш хетийтара, цу российски юкъарча цIагIа хIара советски халкъ исторически белгалдаьча доазонашка шоай къаман кхуврч болаш хилийтара, из къаман кхуврч вай тIаэцаргдолча законаша лорабеш хилийтара.

Российски Федераци алхха лораяь Iе йиш йолаш дац вай, хьамсара доттагIий. Вай декхарийла да Советски Социалистически Республикай Союз лорае а. Тахан вай из па дой, вай кулгалхоша дIайолаяьи халкъо хьаллаьцаи йола перестройка енна дIаяргья.

Историна хьалхашкара вай декхар — перестройка чакхъяккхар, вай Даьхенах сийлахь-йоккха тIема держава яь па Iеш, цунах иштта сийлахь-йоккха экономически держава а хьаяр. Из дара Российски Федераце, Советски Союзе йолаш я ерригa таронаш.

Са нохч-гIалгIай халкъаца исторически нийса доацаш дукха гIулакхаш царизм йолаши советски ханен леладаь дале а, аз доккхал ду хIанз укх сахьате тха республикера хьал Советски Союза моллагIча моттиге долчул дикагIа долаш, метталатташ хиларах цу зIамигача республике дахаш мел дола халкъаш корта хьал а айбаь лелаш хиларах. Шоах моллагIа а тхацига воагIе е гостинице, е ресторане ваха везаргваш. ХIара нохчий цIа, хIара гIалгIай цIа цхьан ханна ресторан а гостиница а хургья шоана. (**ТIоараш тох**).

Тахан укх трибуна тIара баркал ала деза вай, уж бахьан долаш вай укх зале нийсденнача, уж бахьан долаш дIа-юха хьежаш лорадала па дезаш. тIехьагIа хургдолчун уйла е ца езаш тахан паргIатта дIаала йиш йолча, иштта паргIатта къамаьл де, воайх гражданин лоархIа, воаш берриганешта нийса лоархIа таро еннача наха.

Бакъдар аьлча, перестройка хана дерригa а дIадодац вайна хилча бакъахьа хеттача тайпара. Уж халонаш кхы а цхьан юкъа хургья, аьнна, хет сона. Цхьабакъда, вайх, вай къахьегамах, перестройкана вай мутIахьа хиларах тийша а дукха хIамаш да уж халонаш дIайоахача.

Сай харжархошкара, сай халкъагара задани йолаш венав со укхаза. ГIалгIай халкъ — Советски Союза халкъашта юкъе эггара даькъазагIа дола халкъ да. 1934 шерага кхаччалца гIалгIай шоай автономи йолаш хиннаб. Цхьабакъда, 1934 шера Сталинеи цунна гонахьарча гIозарои низагIа правительственни зданеш тIара Iояькхай гIалгIай къаман байракх — къаман белгало, дIаяьккхай республика, хIаьта тхо низагIа тхоай вежараща — нохчаща цхьана вIашагIтехад.

Шоана ховш ма дий, мел доккха Iазап тIаэттад, нохчийи гIалгIайи халкъашта 1944 шера. Цар 70 эзар вoI къонахчал а гойташ, майра лораеш лаьттаб Даьхе. ХIаьта 70 эзар — берригача бахача нахах 10 процент е практически лаьрхIача тотальни мобилизаци. ЦIеча Эскара ди «дездеш» 1944 шера 23 феврале духхьал 20 минот ялалехьа тхо дерригаш товарни вагонашка дехка Iо а дига, СибарегIа Iохкхайсар. Iобугаш новкъа а Казахстане ссылке болаш а нохчий, гIалгIай, кхыча халкъий а 425 эзар саг веннав. Уж цхьаккха бехк боацаш боабаь нах ба. Фу даьд цу хана Нохч-ГIалгIайчен керттерча территоре тIа? Халкъа дагадоагIаргдоацаш дохадаьд кашамашкара чурташ, йохаяьй къаьнача хана денз яьгIа, кхыметтел хIанз а дукха хIамаш бIаргадайна Iилмахой цецбувлаш йола гIалаш, вIовнаш. ЛаьрххIа оттадаь хиннад — из халкъ вIалла дагадохаргдоацаш цIендаь дIадаккха, аьнна. СибарегIа бохийтача дийнахьа шоай коа юккъе топаш етташ боабаьб, цIерала кхувсаш боагабаьб нах. Духхьал цхьан дийнахьа цу хана воагаваьв 750 саг, царна юкъе берагIа йола 146 кхалсаг а йолаш. Из хIана дувцац хIанз а вай официальни прессас? ХIанзалца бехказло хIана ехац Советски Iаьдало нохчий халкъагара, гIалгIай халкъагара, репрессированни хиннача кхыча халкъашкара?

1957 шера тха республика бIарчча а йоацаш юхаметтаоттаяьй. Амма, хьан бокъо еннаяр гIалгIай Даьхенах ах — гIалгIай къам хьадаьнна моттиг Къулбаседа ХIирийченна йита? ГIалгIай халкъага хIама хьаттадац цу хьакъехьа. Хьа ца луш йитай СибарегIа бахийталехьа 49 процент гIалгIай бахаш хинна территори. Юххера а де лаьрхIар укх тайпара да — вIалла хургйоацаш гIалгIашкара автономи дIаяккхар, вIалла юхалургйоацаш из территори дIалацар, цунна аннекси яр. Цунна духьала къовсам лоаттабаьб гIалгIай халкъо. Из халкъ цIаккха а фуннагIа хуле а цу тайпара беш бола низ ловш сатийна Iергдац, хIаьта из хьа а хьекхар дукха ха йоацаш городе Назране хиннача митингаша. ДIауйла ел оаша, 110 эзар саг гулвенна яь митинг. Уж эгIазбигабар «Правда» газета тIа араяьккхача провокационни статьяс. Цу 110 эзар сагах сох тешалаш, 80 эзар зIамига саг Советски Эскаре гIулакх даь, хIаьта дуккхабараш — Афганистане хинна а бар, 40 шера шоай автономега сатувса кIордадаь болча цар йовхьамашка хьежача гуш дар уж нах фу де могаргдолаш ба. Кхыдараш санна къам дац гIалгIай дар? Дика довзаш ма дий Октябрьски революце цу халкъо лаьпа дакъа, Российски паччахьалкхен исторе кхыйолча гола тохача ханашка цо лаьца дакъа.

Хьамсара эрсий, оаха фуннагIа-моллагIа дувце а, мехка керттердараш шо хиннад, долаш а да, хург а да, Российски Федераце хIаьта а. Укх лакхача трибуна тIара шун хьаькъалга, шун нийсхонга кхайк со. Уж гIулакхаш шо хьакхеллача денз шоах доахкаш ма хиннадий. Аз дех шугара гIалгIай сий юхаметтаоттадар, исторически цар шоай хиннар царга юхакхачийтар — дIаяьккха гIалгIай автономи Автономни Советски Социалистически Республика формагIа юхаметтаоттаяр.

Укхаза цхьа хаттар отт: мичахьа хургья ГIалгIай АССР столица? ГIалгIай Автономни Республика центр гIалгIай халкъаи Кавказа дерригача халкъаштеи, Къулбаседа ХIирийчен кулгалхошкара дIамел иккхараштa, хетачох, хин аьтта оагIорахьарча берда йистерча город Орджоникидзе даькъа тIа, 3,5 бIаь шу хьалха гIалгIаша город Iойиллача, 1934 шерага кхаччалца цар столица хиннача моттиге хила еза. Вай укх трибуна тIара ювцаш йола суверенитет юхаметтаоттаяр духьа, аз дех шугара, тха халкъацара нийсхо юхаметтаоттаяр, сатийна даха тхона таро ялар, долла хIама дIадаьлча, тха дог, къаман курал. Тхона а лов кхыдола халкъаш санна дегIааха.

Эггара тIехьа са ала безам бар. Тха халкъ ший оамалаш йолаш да. МоллагIча, цунца цхьана дахаш долча халкъаца барта а долаш даха ховш — из цун исторически оамал я. Исторе йIаьххача хана цхьа моттиг хиннаяц, уллув дахача халкъашкара лаьтташ хьадаха нохчийи гIалгIайи гIийрта. Сел дукха садетташ халкъо лайначоа меттел а цхьа совгIат хила ма дезий, цун автономи юхаметтаоттаяра формагIа.

Дог цIена а нийса а хургвацар со, нагахьа санна аз кхыча халкъех а хIама ца аьлча. ХIанз а юхаметта хIана оттаяц месхетинций, крымски татарий, поволжски немций автономи? Нагахьа санна ши миллион бола вай немцаш тахан Германе дIабохийте, из хургда вай трагически гIалат. Уж вай, советски нах ба, 250 шера Россе бахаш а болаш. Сона хетачох, юхаметтаоттае йоагIа Карачаево-Черкессе автономи а. Са ала безам ба, дIаянкха йиш йоацаш цхьаккха духьале яц хьалха хинна автономеш юхаметтаоттаяра, халкъашта паргIато ялара. Цхьайолча хана, вIалла кIал кIийле а йоацаш, цу наькъа тIа нийслу халонаш дукхагIа я ала гIерташ хул. Советски Союз — Iалаьмате йоккха я, хIаьта цун халкъаша дIадехар исторически шоай хиннар мара дац. Со дог тийша ва репрессированни хиннача халкъий дош къоастаде Российски Федерацега къонахчал, хьаькъал, сатем хургхиларах. Баркал хилда шоана ладувгIарах. (**ТIоараш тох**).

✚

МОСКВА. Йоккха Кремлевски Дворец. Российски Федераце халкъа депутатий цхьоалагIа Съезд.

СУРТА ТIА: Нохч-ГIалгIай АССР-ера депутаташ заседаней зале.

В. СОБОЛЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Гота балхаша яйта уйлаш

Укх шера ца лийрххIача бесса тIехьадисад юртбоахама культураш дIаера гIулакх Назрановски районе — къаьстта ялата лаьрхIа хьажкIаш. Ерригаш а 5980 гектара тIа дIае еза ялата лаьрхIа хьажкIаш. Бакъдар дийцача, май бетта тIеххьарча деношка дикка катехар лаьтта леладераша. Со укхаза нийсвеннача дийнахьа, из дар 21-ча мае, районе ялата лаьрхIа хьажкIаш дIайийнаяр 5712 гектара тIа. Из болх берригa а чакхбаькха баьнна хургбар, нагахьа санна IотIаделха доладеннача догIаша новкъарле яь ецаре.

Ала деза, массанахьа а цхьатарра леладинзар хьажкIаш а кхыйола юртбоахама культураш а дIаера гIулакх. Цхьайолча совхозашка из болх сухалбеш чакхбаьккхар, цхьайолча моттигашка мекъал гойтар. Масала, ялата лаьрхIа хьажкIаш ерригаш а дIайийна баьннабар «Назрановский», «Экажевский» совхозашка, Назрановски совхоз-техникуме. ХIаьта из болх хIанз а чакхбакхханза бар «40 лет Октября», «Маяк» яхача совхозашка. Ала деза, хIанз укхаза а дукха хIама ца эшшаш, хьажкIаш дIайийна боалаш латт.

Укх шера юртбоахама культураш дIаера тIехьадаьннад, дукхагIча даькъе хаоттам дика ца латтарах, йоах боахама кулгалхоша. ХIама дацар цун бахьан из цаI мара децаре. ТIаккха фу де деза, нагахьа санна гуйре а хаоттам во болаш йоагIе? Юха а хаоттама бехк дIатIабехкаш багIа боахк боахамий кулгалхой? Сона хетаргахьа, цу тайпара практика дIаяккха еза. ХIана аьлча, таханарча дийнахьа моллагIча а хаоттама хьалашка лерттIа хьувкъам баккха Iомадала деза вай. Эшар фуд. бехктокхаме ха хьатIаэттача хана ерригача а таронех бизза пайда ийбар, хоза дена хIара ди, сахьат, минот эехьа па йоаяр. ХIаьта из де карагIдаланзар района лаьтта леладерий. НийсагIа аьлча, тIехьарча деношка шоаш баьча балхаца а хьахьекхар района боахамаша цу деша юххьанца денз йоаггIа йоакхо яь хиннайоацилга. Масала, укх шера 17 мае ялата лаьрхIа хьажкIаш дIайийнаяр 3409 гектара тIа. ХIаьта лерттIа тохабелча из хьокхам диъ дийнахьа 5712 гектарага кхаччалца лакхбелар. Вешта аьлча, диъ дийнахьа кхоачашбир 16 — 17 дийнахьа баьр миссел болх. 17-ча мае денз 21-ча мае кхаччалца, масала, духхьала цхьан «Назрановский» совхозе дIайийра 1000 гектара тIа ялата лаьрхIа хьажкIаш. Хетаргахьа, уж масалаш кхы комментареш эшаш дац.

— Укх шера кIезигагIдале 10 дийнахьа тIехьадаьлар тхо хьажкIаш дIаера, — йоах «Назрановское» яхача агропромышленни объединене керттерча агронома М. Мартазанова. — Из нийсделар. ханнахьа боахамаш хьажкIий фуца Iалаш ца дар бахьан долаш. Укх шера май бутт болалуш мара кхачанзар тхона дIаювш йола хьажкIаш дIахьо, аьнна, Одессера разнарядка. Цул совгIа, дукха техника тIераяккха езаш хилар коартолаш дIаера. Ховш ма хиллара, укх шера хьалха дIайийнаращца нийсйича шоззи-ахаззен дукхагIа дIайийнай оаха коартолаш.

Гуш ма хиллара, доаха бахьанаш тара да къаьнарчарна. Цу тайпара къамаьлаш сона каст-каста хозар хьалхарча шерашка а. Цудухьа АПО специалисташа а боахамий кулгалхоша а ду къамаьлаш хьаллаьцача материал язъе мегаргьяр, хетаргахьа, районе хьал ва а ца везаш, кабинете ваггIаше а. Амма, цхьацца объективни бахьанашта тIехьашка а леккъаш бехка кIалхарбийна ха дIаяьннай. ХIанзара ха — бакъдар дувца деза, тIатеIIа болх хьабе беза ха. ТIаккха ше долчча тайпара бакъдар дувца вай доахке, укх шера районе юртбоахама культураш дIаера гIулакх тIехьадалара бахьанаш латт субъективни факторех а. Масала, малагIа новкъарле яр района боахамашта ханнахьа силоса лаьрхIа хьажкIаш дIае? Цу гIулакха эша фу долаш ма дарий моллагIча боахаме а.

— Бакълув хьо, — йоах М. Мартазанова. — ЛерттIа тхо тохаденнадаларе апрель бетта ерригa а силоса лаьрхIа хьажкIаш дIае таро йолаш яр район. Долаш дар хьажкIий фу, хаоттам а дика лаьттар апрель бетта. Дерригa а бахьан тха боахамий кулгалхоштеи специалисташтеи лерттIа из болх вIаштIехьбаккха па магар мара дацар. Цу гIулакха ханнахьа йоагIа кийчо яьяцар. Во кийчъяьяр хьажкIаш дIаюв техника, кхыйола инвентарь.

Хеталора, укх шера мукъагIа цу тайпара кхоачамбоацараш ца нийсдалийтара дика экономически кIийле яьяр районе, аьнна. Да а дар из иштта юххьанца денз. Боахамашта лоIам беннабар. ДукхагIйола лаьтта леладу бригадаша арендага яьннаяр. Цхьабакъда, гIулакхашка диллача гучадаьлар из лоIам каьхаташ тIа мара боацилга. Арендатораштa дIаделар лаьтташ, шоашта бакъахьа хеттача бесса болх дIабахьа таро лу шоана, аьлар. Амма, пайда бий цун, нагахьа санна из лоIам экономически чIоагI ца бича. Арендатораштa дIаяланзар эшаш йола техника. Iалашбинзар кхычунца. ХIаьта царга дIакхаьчар, дукхагIча даькъе, къаьна, еха техника яр. Из тоаяра запчастеш дIаяланзар.

Цудухьа со шек вац, укх шера юртбоахама культураш дIаера тIехьадисар арендни коллективай, механизаторий бехкагIа нийсдаланзар. Района моллагIча а боахаме хьо дIавахача корабоагIаргба хьона хьаьнала къа а хьегаш, балха йоккха опыт а йолаш бола дукха механизатораш. Лаьттан беркат совдаккхара уж кийча ба бIу а ца къожабеш дийнахьи-буси болх бе. шоай бехкагIа хIама юкъагI ца диссийта. Масала, цу тайпарча къахьегамхоех латт «40 лет Октября» совхоза Евкуров Лахана, Дударов Асхьаба, Кодзоев Iалаудина кулгалду арендни бригадаш, Социалистически Къахьегама Турпала Кодзоев Бахьаудина, Зурабов Iалихана кулгалду арендни звенош. Кодзоев Iалаудин керте латтача ялхлагIча бригадас диъ дийнахьа дIайийра 600 гектара тIа ялата лаьрхIа хьажкIаш. Хоза эттача ханах мамотта биззагIа пайда эпар духьа, Iуйрийна 6 сахьат даьлча дIаболабале сайрийна 10 сахьат даллалца кхай тIа болх бора механизатораша. Иштта дика къахьегаш бола механизатораш ба кхыча боахамашка а.

ХIаьта бехк ший хьадда адрес долаш ба — боахамий кулгалхой, «Назрановское» АПО кулгалхойи специалисташи. Царна магац доал шоашкара карардалийта. Къамаьлех арендана тхо тIехьа да, яхе а, тигац шоай диктат дIаяккха. Халахете а, из царна карагIдоал. ХIана аьлча, цар бе я совхозий техника, мастерскеш, кхыдар. Из боахамий кулгалхоша дIахеца а тигац. Бизза цар арендни коллективашта дIалур бехктокхам мара бац. Из бахьан долаш моллагIа а арендатор кулгалхочоа кIал оттавезаш хул, кулгалхочун дог-уйлах тийша хул цун болх. Цу тайпарча практикаца юрта экономически реформа чакхйоаккхалургья, аьлча теша хала да. ЛоIам бале, бизза хила беза. Из чакхдаккхара тахан эшаш дар — СССР Лакхехьарча Совето тIайийца лаьттахи собственностахи дола лоархIаме Законаш кхоачашделга боахамий кулгалхошкара цIенхаштта хьадехар, цу Законаша болх бергбола механизм хьаяр.

Х. ШАДИЕВ.

РСФСР ХАЛКЪА ДЕПУТАТИЙ СЪЕЗДЕ

24 мае Йоккхача Кремлевски дворецe дIахьош йолча Российски Федераце халкъа депутатий съезда Iуйрийнара заседани дIайолаеш депутаташа чакхъяьхар РСФСР суверенитетах, кердача Союзни договорах, республика халкъа Iаьдала механизмах долча деша хьакъехьара прениш. РСФСР суверенитетах йолча, РСФСР Лакхехьарча Совета Президиумо ювцийта оттаьча Деклараце проектал совгIа цига йийцар депутатий группаша оттаьча предложенеех йола Деклараце альтернативни проекташ а.

Юха а дискусси йолаелар: мишта дIахо хьоргба болх? Репликаш телаш къамаьлаш даьча депутаташа йоахар, эггара хьалхарча аргIагIа чакхдаха деза йистедовланза диса дешаш — съезда ханна йолча регламентах, РСФСР социально-экономически хьалах, российски федераце суверенитетах, кердача Союзни договорах, халкъа Iаьдала механизмах дараш — цул тIехьагIа ден повесткерча вокх дешага довла деза — РСФСР Лакхехьарча Совета Председатель харжарах долчунга. ХIаьта малагIча порядкагIа дувца деза хьалхара кхо дош?

Дукккхача предложенешка ладийгIачул тIехьагIа лаьрхIар эггара хьалха ханна йолча регламента проектага хьажа. Из проект хьалххагIе тоаяйта секретариатеи съезда редакционни комиссеи дIачуяннаяр. Регламент йоацаш болх беш хиларах дукхаза халонаш нийсъеннай Съезде дешаш дувцача. Цхьабакъда, из дош сел атта хиланзар къоастаде. Аьлча кхоачам ба, алхха редакционни комиссе а цу хьакъехьа хьакхаьча кхо бIаь совгIа предложении поправкеи хилар.

Iуйрийнара заседани чакхъйоаллаш, РСФСР халкъа депутатий Съезда ханна йола регламент хIара статья ювцаш йийцачул тIехьагIа, депутаташа из бIарчча тIаийцар, тIехьагIа кхы а тоаергйолаш йита массехк статья ца лаьрхIача.

Сайрийнарча заседане Съезд йолаелар ден повестка доаггIаш дола дош дувца: РСФСР Лакхехьарча Совета Председатель харжар. Цу посте бахийта лерхIарий кандидатураш увттае а ювца а йолайир.

(ТАСС).

КЕРДА РУБРИКА

Тахан «Сердалос» хьаелл «Хьаьша цIа» яха цхьаькха рубрика. Оаха хьоашалгIа хьехаргба республике бовзаш бола нах: ахархой а йоазонхой а, болхлой а артисташ а, художникаш, партийнии советкии болхлой, халкъа депутаташ, Iалама нах, мехка кхыча моттигашка бахаш бола цIихеза вай мехкахой. Лоацца аьлча, газет дешараштa шийх а ше каралаьцача гIулакхах а дувца хIама мел дараш. «Хьаьша цIагIа» чуваккха хьакъ долчун цIи оаша, хьамсара газет дешараш, яьккхача чIоагIа бакъахьа хетар тхона. ХIаьта тхо кийча да шун дехар кхоачашде.

Керда рубрика хьаеллаш оаха хьоашалгIа хьийхав ГIалгIай автономи вIашагIйоллара йолча Оргкомитета председатель, юридически Iилмай доктор, Ленински районни халкъа суда судахо Сайнароев Бексолта. Цунца тха корреспондента хинна къамаьл кепатох газета 4-ча оагIо тIа.

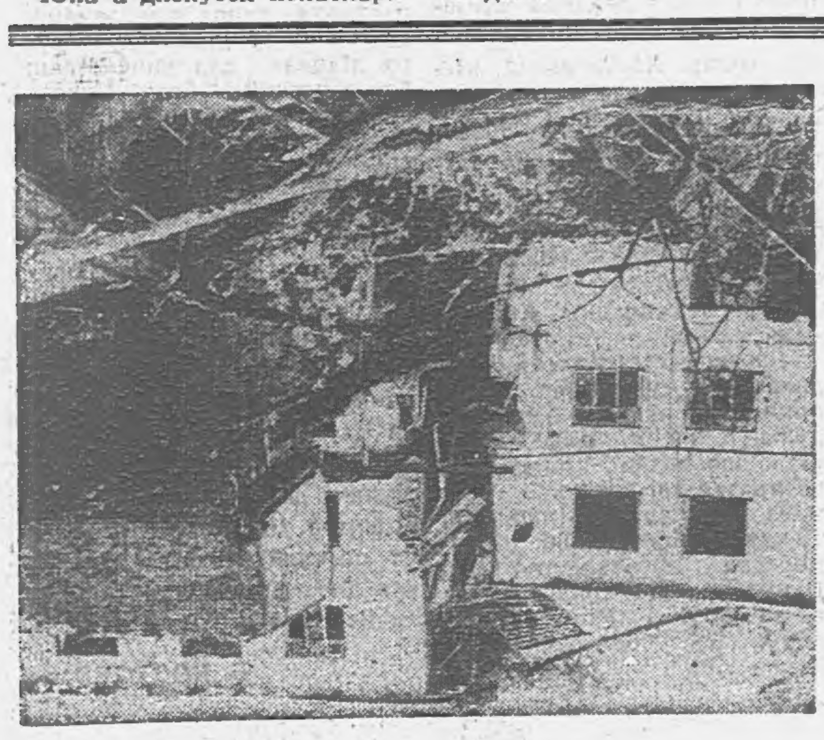

Бала тIакхаьчараш цхьаь ма бита!

ГIайгIане репортаж

Къаьнача МагIалбике бодача новкъа дIадийрзача тхона духьалкхийтар цIагIара хIамаш яхьаш йоагIа массехк машина. Фуд цар тIа доацаш: мебель, маьнгеш, чемоданаш, метта поартал. Кабинкашкара арахьеж бераш, кхалнах. ГIайгIане да цар бIаргаш.

Хьалха районни центр хиннача моттиге эггара чIоагIагIа текхад лаьтта. БархI квартира чуйолча цIенах нийсса ах мара дисадац, харца йолаеннай Чкалова цIерагIа ДК, царна дIатIабодаш хиннача наькъах сангар хиннай.

Чкалова улица, 79 цIа — иштта дешаш деш оаха хIанз-хIанз харца тарлуча вIаштIара даьча цIен пенаш тIара. ШоллагIчеи кхоалагIчеи этажаш тIа даггара болх беш нах ба, Сихбенна хьайоах цар наIараш, кораш, уйнаш, газови прибораш.

— Селхан укх цIен йисте гIолла чакхбоалаш никъ бар, — йоах № 6 йолча школа болхлочо Кирьян Любовь Матфеевнас. — Тахан цу оагIорахьа цIен лард гуш я. Токхам дIаболабелар ткъестлагIча мае, бийса юкъеяхача хана. Ираза, нах лозабаь моттиг яц.

Цхьайолча моттигашка 25—30 метр текхад лаьтта. Кхераме процессаш сайца яц, специалисташа яхачох, дIахо гIоргйолаш я уж. Наха бахара Iалаьмате унзара я Чкалова, Комсомольская яха, Космодемьянская Зояй, Белинске, Чехова, дуккха кхыйола улицаш. Босенашка тамашийна догамаш даьд токхамо.

— Тахан цIаьхха дIадоладенна хIама ер даларе, тамаш е езацар, — йоах наха. — Iаламо ший унзара оамал хьахьекха иттaш шераш ма дий. Цхьабакъда, нах кердача городе IокIалбахара йоакхо кIезига ю города даьша. Тхогара хьал гуш беций уж?

Токхам гаргагIертаб № 2 йолча берий беша. Массехк ди да укхаза хий, газ йоаца. Ши сахьат хьалха дIаяьккхай электричество. Бераш цIа а дахийта, коллектив «болх» беш я.

— Оаха дийхадар района кулгалхошка берий беша кхыъкхе здани е, аьнна, — йоах заведующе Н. Фалея. — Из дош нийца тIадахадар тхо КПСС горкома хьалхарча секретара, Горсовета председатела А. И. Алмазовна. Цхьабакъда, тха дехар теркал ца деш дитад.

(Инстедоалар 3-ча оагIо тIа).

Экономически реформа хьалашка

Пайда бергболча наькъ тIа довлар

Нохч - ГIалгIай АССР берригача халкъбоахама комплексана йоагIача а этапегIа чакхйоаккхача а йола радикальни экономически реформа ларда тIа самофинансированеи самоуправленеи принципашка яха лерхI моттигера Советаш. Цул совгIа, шоай доалахьени кердача структурни формированейн тайп-тайпарча формаех пайда а ийбеш, хозрасчета моделаш эргаяьха тоае лерхI. Рыночни отношенешта регулировани яра йола хIанзара эффективни методаш хьа а еш.

Экономически реформа болх беш хилийтара лоархIаме хьал да налогови политика принципаш кийчъяр, из политика декхарийла я республикашта, моттигерча Советашта, предприятештен бахача нахаи юкъера финансови отношенеш нийса хулийтилга Iалашде.

Реформа толам баккхар юкъарчал доаццаш тийша да экономика самоуправленеи самофинансированеи системага яккхара ду аналитически кийчони балхаш дика хиларах, иштта республика материально - технически финансово - экономически хьалех.

Тахан - аналитически кийчони балхо хьахьокхачох, Нохч - ГIалгIай АССР экономика самофинансированегеи самоуправленегеи яккхара проект массе оагIорахьа кийчъяь а йийца а яьннай. Анализ яьй зе деши хозрасчета шоллагIча моделагIа къахьегаши йолча предприятей балха. Рекомендацеш еннай зе деча режима тIара уж яхара а доал дара шоллагIча модела хьалашка бу болх тоабара а. Цул совгIа, территориальни а ведомственни а доалахьа йолча промышленни предприятешта инвентаризаци яьй. 1991—1992 шерашка, иштта 1995 шерага кхаччалца йола юкъ чулоацаш республика финансови баланс хьаяра кийчон болх дIаболабаьб. 1990 шу доладелча денз чIоагI а яь, чакхйоаккхаш я республика экономикен финансови хьали тоадара тIаерзаяь пачхаьалкхен программа.

Республика экономика самоуправленеген самофинансированеген яккхара хьалаш из гIулакх дIадоладешше цIенхаштта хувца деза дикагIча оагIорахьа 1991 шерага денз, нагахьа санна цу даькъе дикка толам баккха лерхIе.

Цудухьа белгалдаха деза нийсденна кхоачамбоацараш, кхы тIа ахча дIадахийта а ца дезаш республика экономика тоае хьажка деза.

Ювцаш яраш я гIод леттара йола санкцеш, 1989 шера уж хилар 30 миллион сом. Финансови даькъе карагIдувлача толамий планови заданеш кхоачашъяц республикерча 37 предприятеи объединенеи. Республика агропромо ца беш биса пайда 28 миллион сом да. Духхьал республикерча совхозаша ца беш биса пайда 35,4 миллион сом да. 105 совхозах нийсе 8,4 миллион сом зе а деш, чакхдаьккхар шу. Республикерча 39 колхозах йиъне даь зе 1,2 миллион сом хилар.

Цунца цхьана республикерча кооперативаша баь пайда 19,5 миллион сом хилар.

Кхыйола проблема ювзаенна я къахьегама дисциплина телхаярца, из бахьан долаш республикерча предприятешка балха ха зехьа йоаю. ДIадахача шера прогулаш ярах, бIарччача деношка болх ца беш моттигаш нийсъяралах, администраце бокъо а телаш нах балха тIара бувларах республика индустре зехьа йоаяь балха ха 74,1 эзар сага-ди хилар, хIара дийнахьа балха тIера 280 саг вувлара нийсса да из. Зехьа балха ха йоаярах ара ца хецаш йиса промышленни продукци 12 миллион совгIа сома маьхка я.

Художественни промыслай производственни объединене зехьа йоаяь балха ха 1989 шера йоаьчул 57-зза дукхагIа хилар соахка, Нохч - ГIалгIай химзаводе — 23-зза дукхагIа, Госагропрома предприятешка — 5,6 процент дукхагIа, цементни заводе — 2,1-зза, «Силуэт» яхача производственни объединене — 4,5-зза, иштта кхы дIахо а.

Из иштта доллаше, 1990 шера дола республика бюджет 18 миллион сом тоъаш а доацаш, чIоагIъяьй.

1991 шера денз республика экономика, къаенеи йоккхийн боахама механизмаш ца хувцаш, иштта экономикеи финансови системеи тоа ца еш, самоуправленеи самофинансированеи принципашка яларо вайна хьашт долаш йола экономически эффект лургьяц.

Цу гIулакхаща дувзаденна министерствашь, ведомствашь, предприятеш, республика Министрий Совет халкъа боахама хIара объектана кулгалдара йолча организационни структурага, кадрови политикага, кулгалдара дукха йола звеньяш дIаяхарга хьажар лоархIаме да.

Управленчески аппарат йоккха хилар хьахьоккхара массехк масал доаладерг да аз.

Халкъа боахама доакъошка, колхозни производство юкъе ца йихьача а, болх беш ва 369194 саг, цунца цхьана пачхаьалкхени боахамеи управлене органий, кооперативайи общественни организацейи органий аппарате къахьегаш ва 6298 кулгалхо, 102 эзар специалист. Цу даннеша къаьгга хьахьокх управленчески аппарат Iалаьмате йоккха хилар. ХIара виъ болхлочоа цхьацца специалист кхоач. Цар эффективностах а царна карагIдувлача гIулакхех а дийцар вай лакхехьа.

Халкъа боахама кулгалдара ше нийса йоацилга хьахьекха йиъ-пхиъ звено йола система я республике: цех — предприяти — министерство — республика Министрий Совет — РСФСР Министрий Совет е отраслевой министерство.

Кулгалдара цу санна йолча системах пайда ийбе йиш ца хиларах дола правительственни документаш долаш да, цу даькъе кIал кIийле а йолаш выводаш яьй Iилманхошен практикашен, цхьабакъда, вай республика Министрий Совет юстара лаьттай цу проблемана. Хеталу, хIанзара правительство из дош къоастаде хьожаргья, аьнна.

Нохч - ГIалгIай АССР экономика самоуправленеген самофинансированеген йоалаш хиларца дувзаденна чакхдоахача гIулакхаша хьахьекхад доал дара къаьнача методашка, цун экономически потенциалага хьожилга, министерствашн кхыйола надстроечни звеньяши хургйоацаш кулгалдара структура эргаяьккха тоаелга массанена эшаши цар де дезаши долга.

МоллагIча производственни процесса эффективность лакхъяра, халкъбоахама комплексе пайда барах рентабельность хилийтара де могадеш да ер гIулакхаш.

Хан - ханнахьа анализ е еза арахецача продукцега дIадодачун, производственни расходаш дукхагIа хилийтара Iаткъаш дар фуд а хьожаш. Административно-управленчески персонал лелаяра наькадни расходий смета анализ е еза. Кулгалдара персонала сов йола звеньяши штаташи кIезигъе еза.

Арахецача продукцега дIадодар лохдара, къахьегама овсарле лакхъяра, технологически оборудовани болх ца беш сеца латтаргйоацаш, текха гIодаш, зехьа йоаю бийдал, материалаш, доагор, энерги, кIезигъяра социалистически доалахьенна тIа ца кхувдийтара тIаерзаяь технико-экономически мероприятей комплекс кийч а яь, чакхъяккха еза.

Предприяти зе деш хилар дIадаккхен цун эффективность лакхъен таро лу къахьегами производствои вIаштIехьъяккхара хIанзарча формех пайда ийбе беза.

ТIера дIаяха еза неликвидаш, нормал тIех товаро-материальни маьхаленаш юкхеютаргйоацаш гIулакх де деза. Отчетноста юкъера дIаяха еза приписказ еш йола, даь доацар даьд яхаш увттадеш, пачхаьалкхен отчетность телхаеш йола факторащ, хIана аьлча, моральни материальни издержкашта дIатIаюг цар къахьегама коллективаш.

Чакхдаккха деза кадраш кийчъелген болх беш барий говзал лакхъелгеи, цунна юкъе оза еза счетно-бухгалтерски, планово - экономически службаш, уж декхарийла я предприяте прибыльности рентабельности Iалашъе.

Пайда беш, къахьегами производствои дика вIаштIехьъяьккхача шоаш санна йолча предприятей балха опыт йовза еза. Шоай практикана цар балха опыт юкъейоалае еза.

Нагахьа санна цу белгальяьхача мероприятеша пайда бара даькъе доагIаш дар хьаде вIаштIехьа ца доалийте, тIаккха кулгалхочун цхьаькха шанс я — шийлоIамагIа балхара дIавахар.

Тешшаме да экономика тоаяра процесс чакхйоаккхача хана предприяте коллективо духхьал пайда баь ца Iеш, цун вIаштIехьдаргда шийхьал-таро тоае а.

С. ЭДИСУЛТАНОВ,
Нохч - ГIалгIай АССР Госплана экономически анализеи боахама механизм эргаяккхареи отдела начальник.

Хьалхалаттараша дувц

◆

ДЕРРИГА ВАЙХ ТИЙША ДА

Iа эггара халагIа ха я хьайбаш леладерашта, оал цхьабараша. Сона а са новкъосташта а бе дац Iа а аьхка а. Iай а болх бе беза, хIаьта аьхки — кхы а чIоагIагIа. ХIана аьлча, аьхки тароназ дукхагIа я. Оаха дика кийчо ю Iай а аьхки а шура дукхагIа яккхара. Доакъар кийчдеча цехе из лаьрхIа кийчдеь, тоадаь хьайбашта дIадиллача мара боагIа пайда хьабалац цох. Тайп-тайпара доакъар вIашагIа а эцеш, кийчду оаха из. Ханчахьа а цхьа тIадам ца буташ а детт оаха доахан. Ховш да, шура юхеюташ хилча Iатта мастит яха лазар хулга. Из да доярка шийболх цIена хьа ца белга. Боахама кох доккха зе хул. Иштта болх беча нахах чIоагIа цецйоал со.

Аьхки цхьайолча хана а вIаштIехьдалац тха хIанз санна шура яккха. ХIара кхоабача Iаттагара дийнахьа йоаккхар 10 — 12 килограммага дIакхоач. Карарча шера квартала план ханал хьалха кхоачашйир. ХIара дийнахьа кхоабача Iаттагара аз йоаккх 237 килограмм шура. Из планал 100 килограмм дукхагIа я.

БIарчча ферма хьанийцача а боккха толам баьккхаб. Хьалхарча квартале пачхьалкхенга 122 тонн шура еккай, план 101 тонн йолаш.

ХIанз тха ферме дукха къона доярка ба. Боккха теркам тIаботхийт оаха уж кхебара. Атта дац дийнахьа 22 — 25 етт бетта. Из хала долга кхетадеш, юххьанца балха дIашаьрболийт уж. Хьалхарча кIира 5 етт бетт царех хIаране, шоллагIча — 10 етт. Иштта хIара кIира пхьоьа етт тIа а тохаш, 25 Iаттага дIатIакхаччалца болх байт. ХIаьта из тхона нийса а хет. Хьалха мишта дар? ХьайоагIа къона йоI балха. Цу дийнахьа 25 етт бетта безаш хулар из. ТIаккха шоллагIча дийнахьа пIелгаш лазаяьле балха араллацар. ХIанз из санна дола хIама нийслац тха ферме.

Во дац тха социальни а бытовой а хьалаш кхоачашдара гIулакхаш. СалаIа моттиг я, цIеча уголоке да керда газеташ, журналаш а хула, хач-хайнак-а автолавка йоагIа. Доярокаштен скотникаштен хьинаре къахьегаргдола материальни хьалаш вIашатIехьдоах. ХIара бетта балха итогаш ю, премеш тел.

Я. САДУЕВА,
Грозненски район.

Сайна хетар аргдар аз

Мохк—Мотт—Къам

Меттагара дIадолалу къам. Мотт беце — къам дац. ГIалгIай къам леладер цун мотт ба. Из бицбенна, байна, наха ле ца беш дIабаьлча — къам хургдац. Мотт — нагахь из йоазув долаш хиннабале — баха бус, къам дIадаьлча а, бакъда, мотт дIабаьлча — къам дIадоал, вешта аьлча, кхы къам хул цунах. Иштта, дунен чура дIаккхелхад дукха къамаш. Цхьадолчарех йоазош дисад («дейна метташ» оал царех), вокхарех хIама дисадац, цIераш мара, къамий шоай цIераш.

Эзараш шераш да гIалгIай къам шиймотт лебеш хьадоагIа. ГIалгIай мотт, алхха цу къаман ганз хинна Iац, ерригача адамлен культура дакъа да. Из кхетадеш хила беза, Iилманхой меттел, массе бола нах, къаьстта гIалгIай шоаш. Цудухьа вай декхар да воай мотт беза, лархIа, бовза, Iомабе, гулбе, лорабе. ХIара дош жовхьара маьхе хинна Iац, дукха а дезагIа да. Мел дукха доадаьд вай уж — дицдаларца, ханнахьа дIа ца яздарца. Мел дукха дайнад уж СибарегIа шелалах, моцалах бейнача вай нахаца, мел дукха довш латт уж тахан вай бовча боккхача нахаца!.. Вайна хов, воаш хий доацаш дисача, фо доацаш дисача, малх боацаш дисача — доахалургдоацилга, бакъда, вай уйла йиц, теркал диц, йоакхо йиц, мотт боацаш дисача — воаш доахалург ца хилар.

Дунен тIа адамлено хьамел кхеллача тIехьленел йоккхагIйола тIехьле мотт ба. Мотт харца да сагага дешар, хьаькъал, кхетам, говзал, Iилма, кхы мел дар. Мотти мохки дале — къам цIаккха а лергдац. Шедар — рузкъа, боахам, говзал, хьакъ — хьаде йиш йолаш, Iалашде таро йолаш да, бакъда, мотти мохки — деце, хиннадеце — дац, уж керда хьаде, дагадеххача хана хьакхолла йиш йолаш дац, уж хIара къаман ши-ший да. Мел зIамига дале а къам ше — цун мотт боккха ба, хIана аьлча, мел дегIа зIамига вале а — дег чу уйла йоацаш саг вац лаьтта, хIаьта из уйла хьаер цун наьна мотт ба. Метташ хилац зIамигеи доккхийи, метташ дерригаш а цхьатарра доккхий а лоархIаме а да. Дукха да сигала седкъий, цар хIаране ши-ший моттиг дIалоац. Малав царех фунаьхк даь е манаьхк даь седкъа безац аргдар! Иштта да къамий метташ а. ЦаIаш вогIа, вожаш дикагIа, цаIаш эшаш, вожаш толаш хила йиш яц уж.

Мотт — хьаннагIчун из бале а — къаман, мехка нана я. ХIара къаман ши-ший я из. Нийса хургдац доккхача халкъо зIамигача халкъага хьай нана йиц а йий, са нана еза, яхилга. Ноаной дикагIа-вогIа хилац, ноаной ийбеш-хувцаш хилац, наьз хIаране цхьацца мара яц. Дунен тIа мел бола ноаной лархIа беза, хIаьта шийяр —лархIа а еза. Эсала, кIезига, Iовдала ва—ший нана ийрча хийтта, баьде хийтта, къемиска хийтта — наьха нана йолча Iамал де водар. Цумочох цхьаннена а дезалхо хургвац. Из адам а дац. Кхыча оалхазарий бIенашка фуаш дехка бекарг санна хила йиш яц саг, цудухьа могадац бекарга бетта (апрель — май), кхыметтел, маьрел де а. Ший бIи болаш хила деза хIара оалхазар, ший оаз йолаш хила деза, кIоригаш а хила еза цун — ший.

Дунен тIа мел долча метташта юкъе къаьнагIчарех цаI ба гIалгIай таханара мотт. КIоарга да вай метта овлаш. Диъ-пхиъ эзар шу хьалха Хьалхарча Азе леладаьча метташта юкъе вай метта дешаш да. Цо хьахьокх, цу халкъаща вай ширача замалахьа айхха бувзамаш хинна хилар. Шеко йоацаш, Iилманхошта гучадаьнна да тахан урартийи хуррийтийи метташ вай метта гарга хилар. Вай метта кхоачара ба, сона хетачох, шумерий мотт ха воай мотт мара. Цудухьа, мах баь варгвоацаш, лоархIаме да вайна воай метта хIара дош меттел, хIара цIи а хIара оаз а. Йицлуш, йовш латт тахан вай мехка топоними (моттигий, гувний, лоамий, аьлей, хьастий, шовдай, юртий, гIалай, элгацний, кхай, цоний, хьуний, хьагIарий, иштта кхыйола а цIераш), цул совгIа, ономастика — вай ворххIе а даьй цIераш. Наьха цIераш техк вай тахан воай дезалех. Из да гаьнашта шоай овлаш дицдалар... Мел хоза цIи тилла ховш хиннад хьалхарча наха шоай дезалех! Даьй цIерашца, тайпай цIерашца, къаман оамалца, метта мукъамца ювзалуш хиннай уж. Даьи виIийи цIераш, даьи йиIийи цIераш, шоайла цIаккха а къаста йиш йоацаш мо, яла йиш йоацаш санна, гаргара, зовне, оазне, кхоачара хиннай. Наха бовзаш хиннаб деша чам, гуш хиннай цун хозал, ховш хиннад цун шира маIан. Иллеш санна, ашараш мо я къаьнарча наьха цIераш. Вай мехка Iаламца, вай къаман кхолламца, хиннача вахарца товш хиннай уж. Иштта хиннад цар дIахо мел дар а: кха, беш, гIала, цIа, элгац, цIай... Сакъерда ховш хиннад наха, къахьега ховш хиннад, хийра хиннабац уж, лаьттана, Iалама, вахара. Дуне дезаш, вахар довзаш, цIаккха лергбоацаш санна хьадеш шоаш мел дер — тIехьленна лаьрхIа, тIехьенна лаьрхIа — хоза, цIена, сийрда хиннаб цар кхетам. Iалама кхоллама тийкъаб уж Iаламах шоаш баьлча — вахарах шоаш боалилга ховш. Царна йовзаш хиннай массе баьцовгIай, зизай, гаьний, кIотаргий цIераш. Царна довзаш хиннад дерригa оалхазараш, оакхарий, дийнаташ, кхыметтел, сигалара седкъий а Iалам моастагIа хиннадац цар, вай санна, доттагIа хиннад, хьаштдий, нана а... Цхьаннахьара гоалдаьлча — массанахьара а гоалдоал къам. Цхьа чIуг хьаьккхача хад доше зIи. Цхьа кхера хьабаьккхача, яттIаш-яржаш — харц вIов...

Мехках даьха Iанзар вай СибарегIа дахийтача хана, меттах а даьхар. Цига вай кхелхача нахаца кхелхар вай нийсса ах мотт, хIана аьлча, ха, даха, деша гIийртад вай, шозлагI-дале, из — метта йоакхо елга — могадеш, къоабалдеш дацар цу хана вайна тIалаьттача Iоткъамо. Шиймотт безаш вола саг, шийкъаман гIулакхаш, хьалтаро, шира истори ха гIертар Iаьдала моастагI лоархIар, цунна дIаваха никъ бацар, хIама хьаде бокъо яцар. ХIанз а зарба ца тохаш укх гIалгIай багахбувцама итташ томаш, хIанз а ара ца доахаш дада пхьаьца болча йоазонхойн Iилманхойн тайп-тайпара балхаш. Каьхат дац, йоах. Дерригача дуненна долаш хинна каьхат вайна дацар. Из доаца бахьан дар. МоцагIа, лоалахочо шийгара муш бийхача, кIа маьлхе дилла воалл со, аьннад, йоах. Цагена. Ай, муша тIа дуллаш хулий кIа маьлхе, хаьттача, лургбац яхалга фуд хой хьона, аьнна, жоп деннад. Иззамо бахьан да укх вай цIадаьхкача ткъаь кхойтта шера меттага къахьега гIертача наха (йоазонхошта, Iилманхошта, исбIахьален болхлошта) вай хьакимаша духьала доахар. Цхьаболча хьакимашта безац мотт. Рузкъах — йоаккхача хIамилгах, кхаах-кхалапах— мотт а мохк а — фуннагIа а дохка, дIадала кийча ба уж. Цунна дола масал да, халкъ духьала доллаше, машенанийкъ билла доахк тхо, аьнна, цар йотаяь вай Лоаме, массе шера Лоам (заповеднике дажа!) хьаллехна жаи доаханеи Iулаш. ГIалашкеи малхарча кашамашкеи лоаттаду уж. Кхох хьалъяьхай, ийрчаяьхай лоаман юрташ. Лейменеи Озиган юкъе доахан леладу аьшкабетонах яь гIоташ яхкай. дIахо, кхыйолча моттигашка а яхка лерхIаш ба хIанз. ХIара шера, гIалаш тоае доахк тхо, яхаш, керда гIалаш хьайилла дола ахча дуъ.

Миллион совгIа болча нохчийн гIалгIайн литературно - художественни журналаш дац тахан. ХIаьта мотт, культура, истори доацаш дола къам — къам дац, халкъ дац, аламий Iул да. Из доажаде атта хул, цун халкъ даа атта да, из хьакъ да — кхы хIама дац! — вай цхьаболча хьакимашта-чиновникашта дезар. Биза балац уж вIалла! ХIаьта цашин бетта цкъа мара далац из, цхьан сахьата дешшал а дац. Кхы хIама яц берашта лаьрхIа вай республике арайоалаш. Цхьан чIагарго бIаьсти йиц, йоах. Цу журнало берашта мотт Iомабергбац. Iомабой а — кIезига, хIана аьлча, цкъа-дале, эггара зIамагIчарна лаьрхIа да из, шозлагI-дале, шера ялх номер мара а дац. Мегаьд, зIамагIчар цунах кхоачам болба. БоккхагIчар фу дедеза? Деша дагIача берашта Iоеша хIама яц, алхха во оттадаь учебникаш мара. Берашта дола литература вIалла доацаш да, хилийта лаьрхIа хIама а дац. Йоазонхоша яздац, йоах, берашта лаьрхIа книжкаш, яздац—ара ца доахандаь, арадоахаре, зарба еттаре — яздергдар. Пхе шера, итт шера цхьа книжка арадоаккх, цунах тийша, сискал ца юаш, вагIа йиш мичий йоазонхочун, цул совгIа, из арадаьннадий сага а хац, хIана аьлча, эзар экземпляр мара хилац цун тираж. Из а дIаэцац, йоах. ДIаэцац — арадаьннадий ца ховндаь. Итт эзар нах бахача гIалгIай йоккхача юрташка цхьаннахьа, книжкай тика меттел, газеташ, журналаш, каьхаткъоалам дохка киоск а яц. ХIара юрта бIаь-бIаь экземпляр йохкаш хилча а йоккхий тиражаш е йиш яр гIалгIай меттала арадувлача книжкайн журналийн. 1990-ча шера гIалгIай меттала арадоалача художественни литература тираж итт эзар совгIа экземпляр мара яц. Кхы дукхагIа хиннаяц из хьалхарча шерашка а. Дебадевгда вай из таьрахь вай цIадаьхкача хана денз мел даьннача шерашта. Юкъера дIалаьрхIача хIара гIалгIачоа (33 шера!) цхьацца экземпляр кхоач.

Мичара Iомаде йиш я тIаккха гIалгIай берий шоай меттала йоазуви дешари, мичара Iомабе йиш я гIалгIай мотт? Школашкеи? Цкъа-дале, школашка, вайна ховш ма дий, гIалгIай мотт, иностранни мотт санна Iомабелга — кIира ши-кхо сахьат мара доацаш, шозлагIа-дале, массе дийнахьа из хьехаш хилча а, берашта дIахьеха хIама долаш бац хьехархой. Фу хьехаргда цар — шоашта а ховш ца хилча! Шоашта мичара ховргда — Iодеша а. Вай мотт хIанз а беррига дIаязбаьн гулбаьн ца хилар бахьан долаш, цул совгIа, вай воай Iилманхой кIезига хилар бахьан долаш, ледара латт дIахо из проблема таххара гIулакх. Вай къаман гаьнара истори юхаметтаоттадара цхьаккха тайпара тешалаш дац вай тахан алххIара сага дукха хов кхыча сага ца ховр, хIаьта из леш—цунца ла цунна ховр. Цул совгIа, цIадаьхкачул тIехьагIа а, вайга йиш хиннаяц воай метта йоакхо е. Цкъадале, воай дохадаь боахамаш юхаметтаоттадеъ, керда боахамаш хьалде, кер биззалца тесискал ла, барзкъа тIадуврех совдаьннар мара кхачац халкъага — культура, истори, литература дегIадоаладара.

Ши-кхо шу хьалха арадувла доладеннад вай республике «СелаIад» яха зIамигача берашта дола журнал. Из дика гIулакх да, бакъда, кIезига да-кх, хIана аьлча, журналаш, книжкаш ца хилча? Кхыметтел, халкъа багахбувцам а кепатеха арабоаккхаш ца хилча... Циггара хьадоагIа вай хьалкхув тIехье хIама бе-башха доацаш хилар. Мотт хац, хIаьта мотт харах ма доахкий дикагIа мел дола хIамаш — эхь, эздел, гIулакх, сий дар, воккхагIвар лархIар, дIадахар довзар, долашдар фуд хар, хургдолчун уйла яр. Мотт ца ховча сага хIама эшац, дезац — важа даьгIе хилча. Цунна мохк — мохк бац, цо ший гийг хьаха хIамилг йоаккха моттиг я. цунна халкъ—халкъ дац, цо ший хьашташ кхоачашдара йоацаю адамий тоаба я. Цу тайпара нах вай тахан дукха ба, уж бебаш латт. ЙоархI яьннай вай синой кхашка. Хоарцо котъяьнна хиннай бакъдолчул, зулам совдаьнна хиннад хайрал. Цудухьа эттай мехка экономически кризис. цудухьа да къамашта юкъера гIулакхаш а вIаши кхохкаденна.

Уйла йоацаш даь хIама бала боацаш дисац, йоах. Кховзткъе кхойтта шера дувлийта гIалаташ цхьаннахьа гIолла хьал тIа ца даьлча далац. Цкъа гайна-ганза, хоадабе беза шод баьб цар. Халача хьал тIа да гIалгIай къам а. Диъ даькъе декъаденнад вай: цхьа дакъа Казахстане дах, шоллагIдар — ХIирашкахьа, кхоалагIдар — ГIалгIайче, диъалгIдар—Нохчашкахьа. Вай овла хоадабьб. Хоадабаь дукха ха а я. Цудухьа дегIалагIац, хьахилац цхьаккха хIама...

Веннар дийнвеш санна, дийнбе, юхаметтаоттабе безаш ба вай мотт тахан. Массаварг оарцагIвала веза багахбувцам дIаязбара, дукха нах бисабац из ховш хIанз, бакъда, уж а хургбац настта. тIаккха вай воашта хьалдийттача тIехьа хургда. ДIаязде деза иллеш, ашараш, фаьлгаш, кицаш, ховлеш-довзалеш, шира дешаш, къаьна цIераш... ДIаяздарал совгIа, уж кепадетта газеташ, журналаш хила деза. ХIанз долаш дола берий журнал «СелаIад» хIара бетта арадувлаш хила деза, доккхагIа долча, деша дагIача берашта лаьрхIа ший журнал хила деза, царел совгIа, кIира цкъа мукъагIа арадувлаш зIамигача берашта лаьрхIа газет а. ХIаьта боккхагIчарна литературно - художественни, общественно-политически, историко-лингвистически журналаши альманахаши деза. ТIаккха цхьа бахьан чIоагIлургья вай къаман оаз, кхоаненга догдоахилга хургья вай.

ХЬОАШАЛНАЬКЪАН Т. Iаьла.

...Наступлене даха кийчлуш дар эскара дакъа. Фашистий низ а чIоагIле а тахка, аьнна, Iамар денна, разведке бахийтар Орлови цун новкъостийи. IотIаделхаш лоа а долаш, моастагIчун тыле кхаьчар разведка. Шеливечи яхача юрта гучаяьлар царна фашисташа хьалъяь кхоъ ДОТ, шиъ ДЗОТ, дахчан киназа тIа лаьтта йоккха калибр йола пулемет, гонахьа яьха хинна траншеяш. Цу хьакъехьа штабага баьча хоамах боккха пайда баьлар вай эскархошта.

ПОГНОС-а ЖКУ номер 1 йолча управлене электрикалла къахьегаш ва хIанз тIема ветеран Орлов Иван Леонтьевич. Дукха общественни болх бу цо. Профсоюза цехкома председатела заместитель, НГIАССР Лакхехьарча суда халкъа заседатель ва из. Хьинаре дакъа лоацаш ва художественни самодеятельносте.

СУРТА ТIА: тIема ветеран И. Л. Орлов.

Г. КУРИЛЕНКО.

Кхоана—химика Ди

Бехктокхам бовзаш

Укх тIеххьарча шера эсала болх а беш, шийна хьалхашка латтача декхарех лоархIа ца еш хьайоагIача СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химзаводе кIезига яц хадданза яхье хьалха а латташ, пачхаьалкхен план толамца кхоачаши тIеххоачаши еш йолча производствай, цехий, участкай коллективаш. Царех цаI я синтетически спирт доаккхача Кальной Виктор Григорьевича кулгалдеча производства коллектив. Цхьаккха бутт дIабахийтабац цо товарни продукци арахецара пачхаьалкхен план йизза кхоачаш ца еш. Цудухьа биъ бетта задани 101 процент совгIа кхоачаш а яь, планагIа лаьрхIачул совгIа производства химикаша арахийцар 560 тонн гаргга синтетически спирт. ТIа-тIа шоай производственни хьокхамаш дикагIа хулийташ къахьег цар укх май бетта а. Цудухьа товарни продукци арахецара пхе бетта задани ши ди-бийса графикал хьалхабаьнна кхоачашъеш хьабоагIа уж. Производства коллектив дог тийша я пхе бетта заданел тIех 600 тоннал чухьнахьа доаца синтетически спирт ше арахецаргхилар.

Белгалданкха дезаш да, производства химикаша ара мел хеца продукци дикеи тIехдикеи мара ца хилар. Долче, укх тIеххьарча шерашка цхьаккха тайпа рекламаци кхаьчаяц царга потребителашкара цар арахеца продукци эсала я аьнна. Цу масалас къаьгта хьахьокх шоай коллектива а ерригача предприяте а сий цар лакхалоаттадеш хилар.

Дикка тIеххоачашъяьй цар къахьегама овсарле лакхъяра биъ бетта задани. Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах, бийдал, электроэнерги, кхыйола материалаш кхоярах, кийча продукци зехьа йоаеш моттигаш ца нийсъялийтарах пачхаьалкхенна итташ эзараш сомаш пайда баьб.

Производствана чуйоагIача цехех цхьаккха яц укх шера шоаш тIайийцача декхарех лоархIа ца еш. ХIаьта а спирт доаккхача производства химикаша доахача къахьегама толамашта юкъе дизза дакъа а лоацаш, даим яхье хьалха латташ хиларца белгалъяьнна я укхаза Кожанов Виктор Федоровичи Колотеев Сергей Алексеевичи керте латтача цехий коллективаш. ТIеххьарчо арахеца этиленови фракцеш эшшача боарамагIа хилийтарах дукхача даькъе тийша да спирт доаккхача производства коллектива болх лерттIа дIабахар. Цу лостамагIа мишта кайоал шун? — аьнна шийга даьча хаттара жоп а луш, Сергей Алексеевича аьлар:

— Тхоай бехкагIа балха тIа мело а яь, производстве доахача къахьегама толамашта Iаткъаргдолаш гIулакх ца нийсдалийтара хьинаре къа а хьегаш, балха хахи производственни мощностехи бизза пайда ийбу оаха. Ара мел хецаш йола этиленови фракцеш технически хьалаша дIа мадеххара хулийт № 108-110 йолча тха цеха химикаша. Укх тIеххьарча хана цар технологически режим толхаяь, производственни процесс юкъагIъяьккха лхьа моттиг нийсъеннаяц. Бийдала дикалга диллача смежникаша шоаех бехк боаккхаш а гIулакх нийсдалийтадац цар.

Цехерча эггара чоалханегIа йолча участкех цаI я газ этиленови фракцех дIакъестаеш йола отделени. Цудухьа укхаза къахьегаш болча химикашта дика бовз цу участнера технологически режим нийса лелаяра шоашта тIалатта бехктокхам боккха хилар. ХIана аьлча, кIезиг-дукха толхаяь а, из цар толхайича ерригача производственни процессана Iаткъаргдолаш гIулакх да из. Цу отделене коллективана керте латт йоккха опыт йола цеха воккхагIвола мастер Артюшов Геннадий Аркадьевич.

«Грознефтеоргсинтез» объединенена чуйоагIача предприятешка из болх беш вола дукха ха я. Цхьабакъда, хIанз ше волча химзаводе из къахьегаш вола кхо шу мара дизадац. Цу шерашка тIехдика караерзаьй цо химически производство а. Цудухьа ше производства визза да а лоархIаш, цунах дог а лазаш болх беш ва из. Хьона уллув къахьегаш бола химикаш массаза а шоай декхараш цIенен дизза кхоачашдеш хилча, атта да болх бе а, яхаш дувц отделене кулгалхочо.

Иштта чарех цо лоархIаш ба башха-дика производственни толамаш а доахаш, шоай новкъосташта балха тIа хадданза хьокхам телаш бола аппаратчицаш Гончарева Евгения Васильевна, Смирнова Надежда Михайловна, кхыбараш. Уж санна бола химикаш кIезига бац укхаза. Творчески къахьегаши инициатива йолаши шоаш каралаьцача балха тIа доккхий мулаш доахаш хьабоагIа уж.

ГIулакхаш дика леле а цхьаккха тайпа проблемаши халонаши ца нийслуш, шаьрра дIабода ала йиш йолаш бац химикий болх. Укхаза болх бе тоъаш бац аппаратчикаш, машинисташ. Укх гарггача хана пенсе гIоргболаш ба йоккха опыт йола кхы а химикаш. ХIаьта Iома а беш, хьаухийта кагирхой кхоачамболлаш а лакха квалификаци йолаш а бац. Цар къахьегама дисциплина а дика яц. Гуш махиллара, къоастае еза проблемаш кIезига яц цехе. Укх гаргтача хана из ца дой, цар балха тIа цIенхаштта Iаткъаргдолаш гIулакх да из. Экономически реформа хьалашка къахьегача химикий балха тIа цхьаккха дича а нийсдалийта йиш яц из гIулакх.

Б. КОСТОЕВ.

Бала тIакхаьчараш цхьаь ма бита!

(Ийстедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

Итташ эзараш сомаш мах бола оборудовани, метта поартал, мебель я кIалхаръяккха езаш. ХIанзарчоа цу хьакъехьа даь хIама дац.

Берий беша коллективе массехк кхалсаг я цхьан ханна болх а чуIе фусам а йоацаш йиса. Къаьстта дог тохадолийташ да Берсингова Розас дувцар. Кхо бутт хьалха мар веннав цун, цIагIа зIамига бер да. Кастта шозлагIа нана хила кийчлуш я Берсингова.

— Со чуяьха цIа хьаьрцад, — йоах Розас.— ХIанзарчоа бийсаш берий беша йоах аз, хIамаш гаргарча наьха коа латт. Садар санна хьал долаш ба Бузуркиева Басрат, Арчакова Люба, Тихонова Ирина. Мала оарцагIвааргва тхона?

ТIа тхов боацаш бисаб 50 совгIа дезал. Ираза, цIагIара хIамаш кIалхаръяха аьттув баьннаб. Цу даькъе доккха новкъостал даьд моттигерча жилищно-коммунальни боахама болхлошеи кулгалхошеи. Цар лоаттаю транспорт, мукъ тIаботтеи Iобоассабеи гIо ду.

Цхьабакъда. ЖКХ кулгалхой садуаш хIамаш кIезига дац укхаза. Масала, кулга цIена боацача наха пачча хьалкхен квартирашкара лечкъаду кораш, наIараш, газови прибораш. Сенна эшаш да из? Харцаш латтача цIеношкара хьаяьха ерригa оатхалаш. хIамаш ЖКХ складе дIачулу, цигара дарргIа вца йиш я уж.

— Хатар хична нах йоакхо йоацаш бутаргбац, — йоах «Малгобекнефть» НГДУ начальника заместителa Албогачиев Белака. — ХIанзле дIатарбеннаб 32 дезал. Царех дукхагIбараш гаргара, бовзаш-безаш нах болча дIабахаб, мукъа латтача квартирашка баха хайшаб. Кастта «Сибирь» яха сборни ши цIа хьалъоттадергда оаха. Цар чу шовзткъа цIа да. Долче, дукхача хана Iе фусам хургья. Кердача городе цу шин цIенна лаьрхIа майда кийчъеш ба гIишлонхой.

Массехк дош ала деза городерча гIишлонхой гIулакхех. Уж йис кхийтта да. Масала, Гарданова улицагIа хьалдеш латтача вIаштIарадаьча цIен 40 квартира йола секци хIанзле эксплуатаце дIаенна хила езаш яр. Цхьабакъда, цунга гаргарча хана а даха дог дац. Объект хьалъеш йола ПМК-112 коллектив шин декхарех лоархIаяц, Бахьанаш: тоъаш яц гIишлон материалаш, алапеш лоха хиларах балхара дIабувл нах. Маца чаккхдаргда цу тайпара хьал? Итташ шераш да МагIалбике фусамий проблемаш ирз латта, дуккхаза дийцад из дош тайп-тайпарча инстанцешка, цхьабакъда, хувцаденна хIама дац.

Дика гуш да къаьнара город кхоане йоацаш йолга. Из иштта дале а, нах шаьрача IокIалбахара гIулакх геттара мела лел. Дукха рузкъа доаду тохкамо, йохаяь коммуникацеш меттаоттаяра. ДикагIа, дацар-те из ахча кхераме йоацача моттигашка керда фусамаш хьалъяра дIадахийтача? Маца низ кхоачаргба района кулгалхой укхазарча кирпишкаш еча завода болх лертIача баккха, моттигерча гIишлон материалех биза пайда эцара эша хьалаш хьаде? Хаттараш Iалаьмате дукха да. хье ца луш жоп дала деза царна.

Западный яхача участкацара транспортни бувзам меттаоттабаьб. Цига жагIа хьакхухьеш, никъ тоабеш дукха техника я. Масала, 23 мае укхаза болх беш яр ялх «КамАЗи» шиъ бульдозери. Цхьабакъда, соцаш боацача тохкамо хедабу никъ. Белгалдаккха деза, Западный яхача участкера нах хийи гази доацаш багIа массехк ди долга.

Кхы фу ду магIалбикахоша тохкамо деш дола зенаш лаьгIдара дIадахара? Цу хьакъехьа массехк хаттар дир аз Малгобекски горисполкома председателга Чернов Евгений Александровичага.

— Мичахьа дIатарбе лерхI оаша фусамех беха нах?

— Из дара йоккха еце а, тороаш йолаш я. Масала, дукхача шерашка цхьац-цайолча предприятей контораш квартирашта лаьрхIа хьалдаьча цIеношка хиннай. ХIанз уж тайп-тайпарча административни зданешка дIахьош я. Хьажал, городерча информационно-вычислительни станце (ГИВС) дIалаьцаяр кхоъ квартира. Уж мукъа а яьха, наха дIалургья. Номер 12 йолча гIишлон-монтажни управлене а кхоъ квартира дIалаьцай. Цу тайпара масалаш дукха да. Цул совгIа, яьсса латта квартираш гучаяха доладеннад тхо, фусамаш эшачарна дIалургйолаш. ХIанзарчоа цу тайпара ши адрес корадаьд.

— Нах шоай доалахьара цIенош хьалде ловш бале, царна де новкъостал долаш дий шо?

— Цу даькъе эггара йоккхагIйола тороаш йолаш я. Хьалхе а хьакъоаста а даь, дийкъа а дийкъа Iодехкад оаха лаьтташ. Цхьабакъда, нах раьза бац уж дIаэца. Бахьанаш — низкъала я гIишлон материалаш, ледара я ссудашта хьахийца лимит. Масала, карарча шера хьалхарча квартале района цу гIуланха хьахьожадаьр дерригa а 100 эзар сом да. Мадарра аьлча, цкъа хьалкхаллал хIама да из. ШоллагIча квартале 2 миллион сом деннад — эшачунга хьежача ворхIлагIа дакъа. Тамаш я-кх, цу наькъаца городера фусамий проблема къоастае аьттув боале.

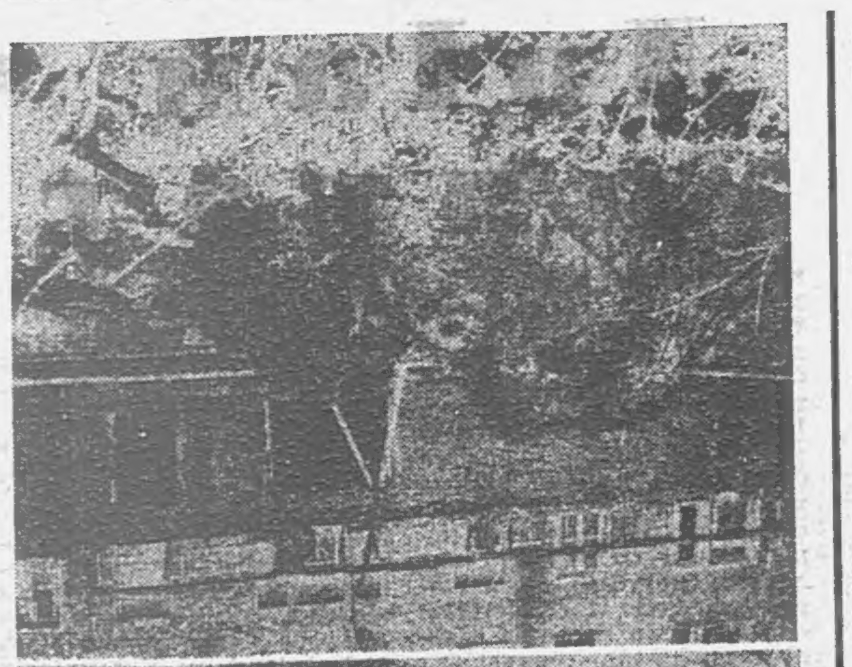

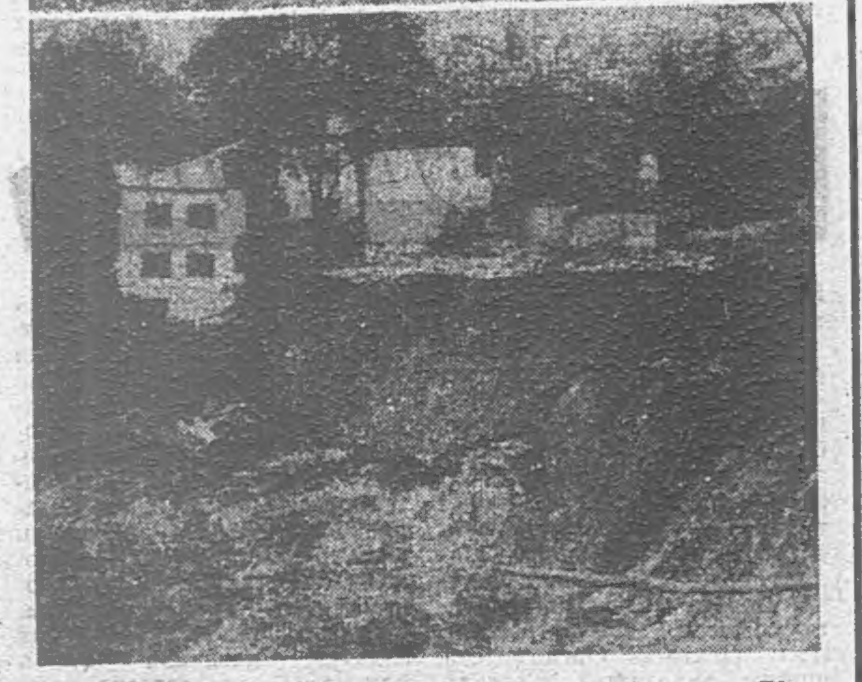

— Евгений Александрович, тохкамо даь зе, кхычахьара новкъостал доацаш, дIадаккха низ болаш йий Малгобекски район?

— Район-м хац сона, ерригa вай республика оарцагIъяьлча а тамаш я хинна зе меттаоттаде низ кхоаче. Укхаза шийн дош ала деза Российски Федераце, хьаштдале, СССР правительствос а. Хатар боарам боацаш доккха да. ГIалат ва цох лоадам боацаш хIама хетар.

Ираза, догIаш сайцад. Цо кIеззига юхаэзай тохкама урхаш. Цхьабакъда, хаоттам хувцабала сахьат дац. Цудухьа гIайгIане хьеж магIалбикахой сигаленга. Республика шоашта оарцагIъярга сатувс цар.

М. КАРТОЕВ,
тха соб. корр.

Нохч-ГIалгIай АССР халкъа тIахьожама комитете

Нохч - ГIалгIай АССР халкъа тIахьожама комитето ший аргIанарча заседане дийцад доакъар кийчделга, лоаттаделга, цун учет леладелга вIаштIехьдаккхара тIехьа мишта къовсам лоаттабу хьожаш массанахьа тохкам бара хьакъехьара дош. Цига белгалдаьккхад, Грозненски, Малгобекски, Гудермесски, Сунженски, кхыча районашкарча дукхача колхозашеи совхозашеи дIадахача шера кхоачам хиллал доакъар Iалашделга вIаштIехь ца даккхар, хIаьта из бахьан долаш укх шера цхьоалагIча квартале 74 боахамо шура яккхара, 52 боахамо — дулх дакихара планаш кхоачашъяь ца хилар.

Халкъа тIахьожама цхьайолча районни комитеташа, дукхача халкъа тIахьожама группаша эсала лоаттабаьб тIахьожам колхозашкеи совхозашкеи, доакъар кIезига кийчдарах, кийчдабр а дикал лоха йолаш хиларах цар кулгалхошкара, специалисташкара доагIар хьадийхадац.

Советски боахамеи органашта практически новкъостал дара, уж кхоачамбоацараш дIадахара республика халкъа тIахьожама комитето лаьрхIад укх шера мае — октябре доакъар кийчдара, лоаттадара, цун учет лелаяра массанахьа тIахьожам лоаттабе, къаьстта доакъара дикала теркам тIа а бохийташ. Халкъа тIахьожама городскойи районни комитеташ декхарийла яьй колхозий, совхозий, кхыча пачхьалкхен боахамий халкъа тIахьожама ерригa группаши посташеи цу гIулакха оарцагIъяха. ТIахьожам лоаттабелга вIаштIехьдаккхаро юкъеоза беза болхлой, колхозхой, специалисташ, хIаьта иштта халкъа депутатий районни, городской, юртий Советий массазарча комиссей викалаш, профсоюзни а комсомольски а организацей болхлой. Даь тохкамаш кепайоазон тIа, радиой телевиденей гIолла шерра дIадувца деза. хIаьта иштта къахьегамхой коллективашка. халкъа тIахьожама группайи комитетийи заседанешка дувцийта а деза.

* * *

Республика халкъа тIахьожама комитето дийцад Заводской районни рознични торгови объединене порядок оттаяра. тIехьатетта йиш йоаца гIулакхаш чакхдахара, директивни органаша дIадехараш кхоачашдара даьча тохкамий хьакъехьара дош.

Комитето белгалдаьккхад, Заводской районни рознични торгови объединене (директор н. Умаров, торгови отдела начальник н. Казамирова) торговле порядок оттаяра, социально нийсхо лелаяра, къаьстта хьахьежаеча фондашка хьежжа наха товараш дIадекъара хьакъехьара директивни указанеш кхоачашъяра мел эшар даь ца хиларах. Хьалха а санна теркал ца еш юс гIулакх деш болча наьха контингенти цар дукхали санна йола фактораш, предприяте специализаци, материально-технически база.

Даьча тохкамаша хьахьокх болх тоабара, бахача наха деш дола гIулакхаш дикагIа хилийтара торговле управлене структура эргайоакхаш, вешта аьлча районни торгови смешанни объединени вIашагIйоллларах башха холуш эргалонаш ца хинналга. Массазара хIама хинна дIаэттад кхачан товараш дохкача тикашка хьа а кхухьаш цига хила доагIаш доаца товараш дохкаш хилар, иштта, бIарзкъаш дутта средстваш, лезвеш, молни яха чIегаш, хрусталь, кхыдола наха эша товараш. Масала, 1989 шера ноябре объединене разнарядкагIа 8128 килограмм импортни стиральни порошок кхачан товараш дохкача тикашка йохка дIаяхьийтай: № 1 йолча тика тIа — 3000 килограмм, № 18—900 килограмм, № 21—900 килограмм, н. кх. дI. Цхьабакъда, специализированни йолча галантерейни товараш дохкача №№ 26, 30, 49 йолча тикашка из порошок вIалла кхаьча а яц. Долла хIама дIадаьлча, кхачан продукташ йохкача тика тIа цу тайпара товараш леладар унахцIенонна зене долаш хIама да.

Иштта, цу бетта «Росгалантерея» яхача республикански базе хьакхаьча хинна 34410 сома маьха дола мож йоаша лезвеш дукхагIча даькъе № 55 йолча тика тIа дIахьожадаьд, хIаьта № 26, 35 йолча галантерейни тикашка вIалла а кхаьчадац уж.

Иштта да гIуланхаш кхыдолча товарий хьакъехьа а. Цу наькъаца НГIАССР торгови министерства приказ теркал а ца деш цхьайолча тикай коллективашта аьттув болаш моттигаш нийсйолийт тикашка товарооборота планаш дикагIа кхоачашъяйта.

Объединене иштта боаггIача боараме лелабац торгово-коммерчески болх. Из болх республика оптови организацешца де лерхIар къыгта белгалдеш лелабац. Иштта, соахка йиълагIча квартале хлебопродуктай управлене реалбазе гIолла 247 тонн крупаш, 357 тонн хьоар хьакхача дераш хиннача хьакхаьчар йоагI-йоагIачох аьлча 48 а 38 а процент мара дац.

Иштта латт гIулакх кхыдола кхачан товараш лоаттаделга Iалашдара а, Тикашка хьа ца кхоачаш дисад соахна цхьайтта бетта 344 тонн дулха продукташ, 777 тонн шура, 133 тонн маргарин 1227 эзар фуъ, хIаьта иштта дукхха кондитерски изделеш, минеральни хий, шекар. Дукхха промышленни товараш а тикай прилавкашка кхаьчадац.

Объединене кулгалхоша уж а кхыдола а кхоачамбоацараш дIадахара боаггIаш бола тIахьожам лоаттабац, торговле бокъонаш телхаерашкара доагIар хьадехац. из бахьан долаш торгови сете чIоагIлуш йоагIа наха чIоаггIа хоатташ дола товараш лечкъадара, дефицитни товараш дохкара правилаш телхаяра зене практика.

ЦIенхаштта кхоачамбоацараш хилар а торгови бокъонаш телхаяр а гучадаьннад № 28 йолча тика тIа (заведующи н. Абдулкеримов). Цу тика тIара хIамаш нийю тIема ветеранашеи царца дIанийсбаьча нахеи. Укхаза хIара инвалида оттадаь карточка да наха чIоаггIа эша товараш царга дохкара, цхьабакъда карточка тIа даь йоазонах бокъонца ховш дац малагIа товар, маца инвалида цигара дIадихьад, на мел дукха да. Цу тайпара лелаеча учето хьахулийт дефицитни товараш тIахьожам боацаш дохка тика болхлой таро хургйола хьалаш.

Халкъа тIахьожама комитето Заводской районе бахача наха торгови гIулакх дара йоагIаш йола порядок ца оттаярах, цу гIулакха тIа рознични торговле предприятей кулгалхошкара доагIар хьа ца дехарах районни рознични торгови объединене директора я. Умаровна А. А. «на вид» оттаяьй, хIаьта торгово-коммерчески болх вIаштIехьбоаккхача цIенхаштта кхоачамбоацараш хилийтарах, договорни дисциплина кхоачашъелга Iалаш ца дарах объединене торгови отдела начальника Н. М. Каземирована выговор яьй.

Доазол дехьара

СССР—США: йIаьххача ханарча хьаштaшка хьежжа

СССР Iилмай Академе США-и Канадаи Института директора заместителца къамаьл деш ва АПН политически обозреватель Владимир Симонов.

— Массехк ди мара дисадац лоархIаме событи хила — лакхерча боараме советско - американски вIашагIкхетар хила. Дж. Буша администраци КIайча цIагIа кхаьчачул тIехьагIа дикка дукха хьежар из М. С. Горбачевга, кердача политически уйлан идеяна мел цIена дог долаш из тIехьа ва, исторически реформаш яра Малхбоалерча Европана тещам лургбий-хьогI цо аьнна зийра. Мальте къаьгга гучадаьлар Вашингтон шек хилар дIадаьнналга. Шин пачхахьалкхен гIулакхаш тоадала йиш йолаш хет сона. Цу хьакъехьа США администрацин хIама лелалуш бола нахи хила мабоаггIара бац аьнна хет сона. Бакъда, цхьадолча лостамашка дIахьалхашка ца довлалуш хилара бахьанаш довзаш да.

— ХIаьта къаьстта аьлча?

— Эггара хьалха Советски Союзе чухь этта хьал. Кхыметтел из фактор теркал йича а американски оагIонга ала хIама долаш да вай. Масала, хьаэцаргья вай ши бутт хьалха яь КОКОМ (малхбуверча технологена тIахьожам лоаттабу орган. — Ред. я белгалдаьккхар) решени. ХIаьта Малхбузерча Европа мехкаша дIадехар КОКОМ-о режим Малхбоалерча Европе меттел, Советски Союза а мелйолийтилга. ВIашагIкхийттача Штаташна лерхI цу гIулакха сихвала ца везаш.

— Бакъда укх деношка КОКОМ-а дIадаьхар оттадаь хинна цхьадола доазонаш.

— ХIаа, цхьадола хувцамаш хиннад. Къаьстта аьлча, продукце цхьадолча тайпашта йолча лицензешта Пентагоно лоаттабаь тIахьожам дIабаьккхар. Вакъда из даьд медицински оборудоване, персональни компьютерий къаеннача моделей хьакъехьа. Лоацца аьлча, сона хетачогIа, тIахьожам лоаттабе вIашка ца боагIача товарий хьакъехьа. КОКОМ-а доазонаш дIадахарах торговлена а беркат даргдар. Ерригача политически климата а. Цул совгIа дукхагIа йохкаргьяр цхьайола предприятеш. Сога хьакхаьчача сведенеегIа, американски законодательств о с яхачогIа, СП йоагIаш я духхьала СССР-ца эксперт лелаеча цIенача американски фирмашта йолча КОКОМ-а правилашта. ХIаьта СП хьахилийтара тороаш геттара йоккхий я. МоллагIдола товараш хьадара хьакъе х ь а хинна ца Iеш, Iилманга дукхадар кхоачача хьакъехьара технологеш хьаяра а. Тахан, СССР-е оборонни производство дIаньовлача хана дуккха йола Iилма - технически идеяш, разработкаш хьагучаювл тха.

— США, академически моттигашка а, хет тахан керда политически уйла чIоагIъяра торонаш дIайоалаш санна. ХIаьта къаьстта аьлча Малхбоалерча Европе СССР керте латтилга дIадоалаш латт, тIехйолча пачхьалкхен удельни дозал дожаш да. Цул совгIа мохк дIалаьцаб экономически кризисо, советски арахьара политика геттара толхае — таргурлург а долаш. Иштттача хьале США-на хет Москван хьакъехьа низа позице тIара гIулакхаш леладича фу дар хьоагI, аьнна. Iа фу ях цу хьакъехьа?

— Дувцилге яц, иштта кхерам болаш ба. ХIанз мехкачура проблемаш керттера теркам царна тIабахийта безаше селлара ира я. Политика керттера кхоачам — из ха я. ХIаьта цу кхоачамах хIанз пайда эц экономически, къамашта юкъера, кхыйола халонаш дIаяхара. Иштта лаьца никъ, сона хетачогIа, пайдане а нийса а ба. Юххера а цо дунен халкъашта юкъерча системе Советски Союза позицеш чIоагIъярга вуг. Иштта дика кхетадеш да керда уйла чIоагIъяра, из общественни сакхетам чухь дIахьалхашка яккхара саг тIаозаш йола идеяш меттел цхьа къаьстта бола политически лоIам а эш. Цудухьа, сона хетачогIа, керда уйла дIаяржара из юхаувзаш тахан массехк лостам хила м е г. Кхы цхьаькха бакъдале а: вай цIаккха дIадоладеннадац керда идеяш кхоачашъяр СССР-ахи США-хи тийша да, аьнна, хеташ.

— Советско-американ с к и гIулакхашка хIанз хьалхарча аргIана латт Литвай проблема. Цу событей хьакъехьара США позици л о р а л у ш. йиста, е сов чIоагIа тIагIерта хетий хьона?

— Литве хIанз латтачун хьакъехьа США-й цхьа хаьдда йола позици сона гуш яц. Америка — из политически спектра башхалонашка диллача бIарчча Галактика я. Администрацена низ тIалоаттабу эггара тайп-тайпара болча наха. Цкъаза администраце цаI дувц, хIаьта уж группировкаш геттара кхыча лостаме гIулакхаш деш я. Хьаэцал американски тайп-тайпарча радиостанцеша СССР халкъий меттала еш йола передачаш. КIаьдагIа аьлча, лерттIа яц уж. Бакъда, къоастаде деза администраци сенна бехктокхаме я, кхычоа мала бехктокхаме ва. Бакъда, бIарчча хьанийцача, со тешаш ва, къамий дуккхача ханарча хьаштий хьакъехьа США тIехьа я Советски Союз йоккха пачхахьалкхе а йолаш йиса-ра. Из пачхахьалкхе тахан новкъа яьнна я. Американски оагIонгахьара тIехь-тIехьа дукхагIа хоз вайна воай мехкаш дунен, шоллагIа тIом лаьттача хана хиннараш санна гIулакхаш долаш хиларга кхача гIерташ хилар. ТIехдаьккха ях аз? Хилча дезар да? Бакъда, сона хетачогIа, Советски Союзаца алхха иштта бахьан долаш я ВIашагIкхийтта Штаташ.

— Хьона, хетачогIа, нийса йий Литвера хьал талхара советско-американски гIулакхаш дохадергда яха тезис? США президента цIаькха хьалхадаьккхар из Оттаве пресс-конференце.

— Из нийса дагIац, аьнна, хет сона. Из хургдар нагахьа санна цхьан къулбехьарча штате расови, этнически довдаьлча из соцаде США-с къаман гварди оттайнча герз дIадаккхара ерригa процесс е регионални конфликташ къоастаелга дIадаккхар санна хIама хургдар.

(АПН).

30—40-ча шерашка а 50-гIа шераш долалуш а лийцача наха реабилитаци яра хьакъехьа

(ДIахододар. Долалур 3, 13, 15, 22, 24, февралев, 1, 3, 6, 8, 10 13, 15 мартен, 3, 5, 10, 14, 19, 21, 24, 26, 28 апрелев, 2, 10, 12, 22 маен арадаьннача газеташ тIа).

Исламов Туру, 1882 шера Гудермесски района Нойберды яхача юрта ваьв, нохчо, единоличник, Нойберды яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Хадуев Махмуд, 1879 шера Гудермесски района Майртуп яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Майртуп яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Насуханов Аларха, 1871 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Хакимов Аму, 1865 шера Гудермесски района Джугурты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Джугурты яхача ваьхав, 10 шу суд яьй.

Джамалов Джамал, 1873 шера Бачи-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Бачи-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Хаджиев Иса, 1874 шера Гудермесски района Майртуп яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Майртуп яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Хамзатханов Хасмик, 1886 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Зубайраев Шахмурза, 1873 шера Гудермесски района Ишхой-Юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Ишхой-Юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Азбиев Демир, 1871 шера Гудермесски района Майртуп яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Майртуп яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Арсанукаев Керим, 1870 шера Веденски района Махкеты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Махкеты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Асабаев Исмаил, 1870 шера Шатойски района Дачу-Борзой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Дачу-Борзой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Атуев Аларх, 1866 шера Гудермесски района Аллерой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Аллерой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Багалаев Ваха, 1889 шера Гудермесски района Центорой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Центорой яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Романов - Ровнейко Борис Иванович, 1898 шера Гродненски губерни ваьв, белорус, парте хиннавац, г. Гудермесе вахаш а машиннаькъа станци резерва кондуктора болх беш а хиннав, топаш техай.

Протопопова Мария Васильевна, 1910 шера Кропоткински района Кавказски станице яьй, эрсе, парте хиннаяц, цIеннана, г. Грозне яьхай, 5 шу суд яьй.

Накай Николай Харитонович, 1903 шера Румыни, Вартикоуцы яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, ветфельдшер, Галашка ваьхав, топаш техай.

Фрей Альберт Адольфович, 1899 шера г. Риге ваьв, латыш, парте хиннавац, Грозный станци наькъа бригадир, г. Грозне ваьхав, топаш техай.

Савицкий Леонид Степанович, 1899 шера Белоруссе, Рассосное яхача юрта ваьв, поляк, парте хиннавац, г. Гудермесе вахаш а машиннаькъа резерва кондуктора болх беш а хиннав, 10 шу суд яьй.

Жижкевич Сидор Васильевич, 1902 шера г. Львове ваьв, поляк, парте хиннавац, г. Грозне вахаш а депо болхло волаш болх беш а хиннав, 10 шу суд яьй.

Грабовский Анатолий Яковлевич, 1905 шера Каменец-Подольски области Хменевка яхача юрта ваьв, поляк, парте хиннавац, охрана стрелок, г. Грозне ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гонихман Алексей Эрнестович, 1899 шера Мински области Марковски яхача хуторе ваьв, немец, ВКП(б) член, пригородни боахама бригадир, г. Гудермесе ваьхав, 10 шу суд яьй.

Ермолаев Василий Федорович, 1898 шера Рязански области Бузурлук яхача юрта ваьхав, эрсе, ВКП(б) член. Ворошиловградски машиннаькъа мастер, г. Шахте ваьхав, 5 шу суд яьй.

Джабраилов Магомет, 1910 шера Саясановски района Гордали яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, «Путь Ленина» колхоза член, Гордали яхача юрта ваьхав, 5 шу суд яьй.

Зурабов Аме Iабдул-ВоахIел, 1913 шера ТIой-Юрта ваьв, гIалгIа, парте хиннавац, плотник, ТIой-Юрта ваьхав, 5 шу суд яьй.

Журавлев Иван Федорович, 1908 шера Слепцовски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, военнослужащи, г. Дона-тIарча-Ростове ваьхав, 3 шу суд яьй.

Гордиенко Георгий Алексеевич, 1908 шера Ассиновски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, военнослужащи, г. Дона-тIарча-Ростове ваьхав, 3 шу суд яьй.

Ивахно Алексей Павлович, 1874 шера Расошански округа Шалякино яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, Гудермес станице вахаш а депо слесара болх беш а хиннав, топаш техай.

Ивахно Георгий Алексеевич, 1911 шера Расошански округа Шалякино яхача юрта ваьв, эрсе, парте хиннавац, Гудермес станице вахаш а депо слесара болх беш а хиннав, 10 шу суд яьй.

Авторханов Ката, 1911 шера Шатойски района Вашиндарой яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Вашиндарой яхача юрта ваьхав, 6 шу суд яьй.

Балатханов Иса, 1868 шера Гудермесски района Кошкельды яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Кошкельды яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Базиев Магомет-Хаджи, 1871 шера Гудермесски района Джугурты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Джугурты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Лукин Марк Васильевич, 1893 шера Бороздиновски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, г. Грозне вахаш а депо болхло волаш болх беш а хиннав, топаш техай.

Новиков Петр Антонович, 1892 шера Терски области Михайловски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, Слепцовски станице вахаш а наькъа хаьхо волаш болх беш а хиннав, 5 шу суд яьй.

Магомедов Лобазан, 1866 шера Дагестан, Губински района Хунок яхача ауле ваьв, тавлин, парте хиннавац, единоличник, Старая Сунжа яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Алихаджиев Абдулла, 1871 шера Дагестан, Андийски района Алиха яхача юрта ваьв, тавлин, парте хиннавац, единоличник, Атаги яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Раджабов Нурмагомет, 1871 шера, Дагестан, Аяндийски района Анды яхача юрта ваьв, тавлин, парте хиннавац, единоличник, Атаги яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Хаджимурадов Сату, 1891 шера Шалински района Новые Атаги яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Новые Атаги яхача юрта ваьхав, 2 шу суд яьй.

Уцаев Межит, 1875 шера Шалински района Новые Атаги яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Новые Атаги яхача юрта ваьхав, 2 шу суд яьй.

Адильгиреев Джама, 1855 шера Старая Сунжа яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Старая Сунжа яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Джамаев Юша, 1896 шера Старая Сунжа яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Старая Сунжа яхача юрта ваьхав, 3 шу суд яьй.

Джамаев Паша, 1882 шера Старая Сунжа яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Старая Сунжа яхача юрта ваьхав, 5 шу суд яьй.

Масаев Таймасхан, 1870 шера Гудермесски района Исти-Су яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, колхозхо, Исти-Су яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Абдулвахабов Гуру, 1868 шера Ножай-Юртовски района Галайты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Галайты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Элимханов Алапа, 1873 шера Ножай - Юртовски района Галайты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Галайты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Гасханов Минтул, 1868 шера Дагестан, Маш-Хаш-Юрт яхача хуторе ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Галайты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Патаев Селим, 1858 шера Ножай-Юртовски района Галайты яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Галайты яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Мусаев Боша, 1871 шера Шалински района Гельдыген яхача юрта ваьв, нохчо, парте хиннавац, единоличник, Гельдыген яхача юрта ваьхав, 10 шу суд яьй.

Зеленский Федор Макарович, 1908 шера Наурски района Ищерски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, Ищерски станице вахаш а вагона сцепщика болх беш а хиннав, топаш техай.

Фризен Иван Иванович, 1884 шера Орджоникидзевски края Великокняжеское яхача юрта ваьв, немец, парте хиннавац, г. Грозне вахаш а машиннаькъа школе хьехархо болх беш а хиннав, 10 шу суд яьй.

Федорченко Феодора Ивановна, 1886 шера Полтавски области Юсковцы яхача юрта яьй, эрсе, парте хиннаяц, цIеннана, г. Грозне яьхай, 5 шу суд яьй.

Машади Гасан Касим-Оглы, 1895 шера Иран, г. Ардабиле ваьв, иранец, парте хиннавац, болх беш хиннавац, г. Грозне ваьхав, СССР доазол араваьккхав.

Лаптев Михаил Андреевич, 1880 шера АЧК Лабински района Вознесенски станице ваьв, эрсе, парте хиннавац, г. Грозне вахаш а машиннаькъа станци кладовщика болх беш а хиннав, топаш техай.

(ДIахододар хургда).

БОЛГАРИ. «Экогласность» яхача общества членаша Софиерча Орлова тIаь тIа чакхъяьккхар гонахье бIехъяра духьаларча протеста акци. Цхьа бахьан доацаш хьахержаяцар цар из моттиг. Орлова тIий — болгарски столице хозагIъярех моттиг, цунца цхьана эггара дукхагIа нах лелаш ярех моттиг а я, нормал тIех бIехъеш я из выхлопной газаша. Экологически болама активисташа хьадийхад экологе дешаш гласность йолаш леладари города Iаьдалий сагIонгахьара уж цIенхаштта терко еш хилари.

Сурта тIа: «Экогласность» яхача общества член Софиерча Орлова тIаь тIа.

БТА — ТАСС сурт.

КЕРДА СТИХАШ

Вышегуров Мухьмад, республика Ленински комсомола преме лауреат

ЦХЬА ХАТТАР

Халкъа моастагI
хиннав са да,
халкъа моастагI
хиннай са нана,
са хургволча даьна
йовзалехь
са хург йола нана,
сона а
жай даькхад —
хургва аьнна
халкъа моастагI,
кхыметтел
са халкъ а хиннад
халкъа моастагI.

ВанагI!
МалагIча халкъан
моастагIий хиннад тхо:
са да,
са нана,
со,
са халкъ???

* * *

Экхаргбар
Лоам,
ЮккъегIола
Шиъ даргдар
Лаьтта,
Экхаргбар
Малх,
Экхаргбар
Бутт,
Хьона тIабена
Бала тIабеча,
Хьона тIаэтта
Iазап тIаэттача.

Хьо-м даттIанзар,
Хьо-м экханзар
Наьна дог,
Хьай берий
Дакъилгаш,
Хьайгар дIадоахаш
Вагона наIарах
Аракхувсача хана,

Хьо-м даттIанзар,
Хьо-м экханзар
Наьна дог...
ХIана?

— Со ийкпхадаларе
Тахан хургдацар
Вайнаьха халкъ.

* * *

ГIалгIай мехка
Эггара иразе —
Сийрда Маьтлоам.
Из данма
ГIалгIайченца хиннаб.
ГIалгIай-м хиннабац,
ГIалгIай-м хийла
Хьийгаб шоай мехках.
Сай халкъ санна
Даькъаза ва со:
Цхьаннахь ваьв,
Вокхазахь вах,
Лай а хац кхычахь.
Ираз да-кх
Маьтлоама,
Из цIаккха къаьстабац
ГIалгIайченах,
ЦIаккъа хьийгабац
Ший хозача мехках.

Низ болча наха вутаре
Со а къастаргвацар
ГIалгIайченах.

* * *

Гаьнарча мехка
Кхелхача гIалгIа,
ГIалгIаша из
Шоай мехка мара
ДIаволлац цIаккъа.
Цудухь ба ГIалгIайчен
Лаьттан хIара тIоа
ГIалгIай дегIамех латташ.

Шоай мехка мара
Лахьта чу виллац
ГIалгIаша гIалгIа,
Кхы а лакхагIа
Хургдолаш
Шоай дева лаьтта.

* * *

Боча да гIалгIай
Дайх хьахина лаьтта
Цар из дехкадац,
Деннадац совгIата,
Цар из дохкац
СовгIата телац.
Из даьгара
ВоIага кхоач,
Цунгара цун воIага,
Малхбоаленгара
Малхбузенга
Малх кхоачаш санна,
Малхбузенгара
Малхбоаленга
Малх кхоачаш санна.

* * *

Кулгаш —
ГIалаш
УрагIа хьекха
Малхага —
Даьлага
Текъаш ва
ЦIейсаг —
ГIалгIайче.

Фарал
Ех цо
Ший халкъа,
Фарал.

ЛоIам чIоагIа, нигат цIена

— Бексолт, ГIалгIай халкъа шоллагIа Съезд чакхъяьнначул тIехьагIа, цига хержача Оргкомитета балха хьакъехьа халкъа юкъе бе-бе хабараш арадаьлар, цхьабараша йоахар цу тайпара орган вIалла эшаш яц. Цунна юкъебахача цхьаццаболчарна а цо беча балха а нах раьза бацар. Сенца дувзаденнадар из?

— Из керттерча даькъе вай ювцача шоллагIча Съезде хержача Оргкомитета нахаца боаггIача тайпара бувзам ца хиларца дувзаденнадар. Укхаза наха нийса бехкаш доахар. ХIана аьлча, оргкомитета дукхагIбола членаш — интеллигенци Грозне яр. ХIаьта гIалгIай баха районаш бIаь совгIа километр гаьна яда. Из кхета а деш, царца бувзам лелабе безар. Иштта наха хацар оргкомитет фу деш я, малагIа декхараш кхоачашде лерхIаш я, цунна уйланигат довзацар. Цул совгIа, Оргкомитета беча балхах харц информаци тела йолаелар цхьацца йола формальни йоаца группаш. Уж гIертар наха хьалхашка оргкомитета юкъебоагIа нах бIехбе. Цар из цхьан юкъа вIаштIехьа а даьлар. Цу хьале нийсъенна Оргкомитет шийдекхарех лоархIа ца яьр санна, ГIалгIай халкъа шоллагIча Съезда лоархIам боа а беш отставке яха езар е шийбалха методаши стилеи овлангара хийца а хийца, халкъо тIадилла бехктокхаме декхар цIена кхоачашдара хаьдда наькъаш белгалде дезар.

Тха шоллагIбар мара никъ бацар. ХIана аьлча, тхо из тешам тхоашта беннача халкъана хьалхашка тхоаех дувцача йоахарий хьакъехьа IсцIендала дезаш дар. Цудухьа, оргкомитета членаша цу чоалханеча хьале шоллагIча Съезда решенеш кхоачашъяра хьакъехьа хаьдда болх дIаболабир. Халкъаца бувзам чIоагIбир. ХIанз Оргкомитет каст-каста гIалгIай юрташка хул. Цига вIашагIкхетараш чакхдоах. Шоаш де лерхIачун хьакъехьа нахаца дагаювл. Оргкомитетах тешар а цун лоархIам лакхбалар а санна лархIа деза оргкомитета член Богатырев Бембулат РСФСР халкъа депутаталла харжар. Из ялхнена юкъе лаьттача къовсаме котваьлар. Иштта оаха тхсай кепайоазон орган — «ГIалгIай дош» яха газет хьадир. Ховш ма хиллара, из бетта цкъа арадувл. Цун редколлегес хьалхарча номерашка дукхагIа исторически тематиках йолча материалаш кепаеттара теркам тIаззар. ХIаьта дIахо йодача хана авторски материалаш араяха лерхIаш да тхо. Цудухьа, аз дехар ду газет дешарашка шоашта хетачох, къувлачох тхога яздар.

— Бексолт, дукххачарна ловра оаша «ГIалгIай дош» яха газет кIира цкъа арадахар. Цу хьакъехьа фу аргдар Iа?

— Баркал царна, газетана иштта хьаштдолаш хиларах. Тхона тхоашта ловра из кIира цкъа мукъагIа арадувлар. Бакъда, укхаза деррига тхоах тийша дац. Масала, ховш ма дий, мехка каьхат дефицит йолга.

— ХIанз Iа оргкомитетас паччахьалкхен боараме баьча балхах дийцача бакъахьа хетар?

— Оргкомитета керттера лоархI мехка законодательни а исполнительни а Iаьдала боараме беш бола болх. ДIадахача шера 17 ноябре сои РСФСР халкъа депутат Богатырев Бембулати РСФСР Лакхехьарча Совета къамашта юкъерча гIулакхех йолча комиссе балха юкъе дакъа лоацаш хилар. Иштта цига дакъа лоацаш вар КПСС обкома хьалхара секретарь, НГIАССР Лакхехьарча Совета председатель, РСФСР халкъа депутат Д. Г. Завгаев, СССР халкъа депутаташ М. Дарсигови Х. Фаргиеви КъХIАССР кулгалхой, Российски Федераце ерригача автономни республикай Лакхехьарча Советий председателаш. Сона хетачох, оаха а из дош дувцара кийчдаьча РСФСР юстице министра заместитела Ю. Д. Северина кулгалдеш хиннача балха группа а массавар дIакхетавир гIалгIай халкъо хьадехар нийса хиларах, из проблема кхы тIехьа а ца тетташ, къоастае езилгах. Цул тIехьагIа, оаха вай мехка паччахьалкхен бе-беча боарамашка из дош сихагIа къоастаделга дехаш запросаш дIачутелаш, кулгалхошца вIашагIкхетараш чакх доахаш болх баьб. Цига тхога массаза хьалхадоахар: «из проблема къоастае езилга ховш да тхо, бакъда, из шоана хеттача беса атта яц.

ХЬАЬША ЦIА

Цудухьа шо сихдала йиш яц».

Юххера а, городе Назране гIалгIай халкъа духьала «Правда» газета тIа «Кунакаш массаза барт лохаргба» яха пасквильни статья араяларца дувзаденна бархI дени-буси митинг лаьттачул тIехьагIа, СССР Президента М. С. Горбачева тIадилларах, СССР Лакхехьарча Совета Къамий Совета комисси вIашагIъеллар. Цул тIехьагIа Оргкомитета шийна хьалхашка декхар оттадир, цу комиссеца лерттIа болх бара кийчо е, аьнна. Оаха комисси хьалхачалехьа цунца бергболча балха план оттайир. Иштта бе-беча лостамегIа къахьегардола, вешта аьлча, исторически, экономически, правови справкаш оттаергйола группаш вIашагIъехкар. Цига керттера декхар латтар уж справкаш хаьдда исторически факташ ларде а лувцаш, оттаярах. ХIана аьлча, укхаза кIеззига а шеко чуйоассаеш, къовса йиш йола выводаш, факташ хила йиш яцар. Цу тайпарча кхоачамбоацараша деррига толхаде тарлора. Бакъда, Оргкомитета цу гIулакха юкъеззача Iилманхоша, специалисташа, экономисташа справкаш уж лаьтташ вай долга хьахьокхаш, автономи меттаоттаяра эшаш йола материальни база хилар бакъдеш оттайир. Баркал хилда царна ди-бийса ца къовсаш из болх барахI

ХIаьта комисси хьалкхаьчачул тIехьагIа Оргкомитета координационни советаца, парте областной комитетаца, НГIАССР Лакхехьарча Советацеи Министрий Советацеи цхьана баь болх бовзаш ма бий. Масала, СССР Лакхехьарча Совета комиссе Нохч-ГIалгIайчене, Къулбаседа-ХIирийчене бахача нахаца вIашагIкхетараш хилар, Цига гIалгIай халкъа шийбала дIабувца таро хилар. Иштта гIалгIаша комиссега дIахайтар шоай лаьтташ хьадаланза, автономи хьалха хиннача доазошка меттаоттаянза яргйоацилга. Лоацца аьлча, оаха царга дIахийтар Тийрка аьтта оагIорахьа дада гIалгIай баьха деррига лаьтташ, г. Орджоникидзе, цигара еррига предприятеш, учреждениеш, организацеш, Iалама ресурсаш хьаяла езилга, тхоай автономи меттаоттаяра тха экономически кIийле йолга. Иштта гIалгIай \ хIана укх сахьате цхьаккха бокъо йоацилга, уж геттара воча хьале болга, цар культура, экономика йоацилга. ХIаьта из деррига сурт РСФСР халкъа депутатий Съезда дIадовзийтар цига вай проблема маярра оттаьча Б. Богатырева. Иштта, из дош цу Съезде дувца а оттаьд.

— Бексолт, Iа город Орджоникидзе хьоахайнача сона дагадехар хIирий кулгалхоша укх деношка цун цIи хийцалга. Цу хьакъехьа фу аргдар Iа?

— Из город вай историкаша кхувлача а харцъе йиш йоацача а фактех гIалгIай Заур-нов яха юрт иллача моттиге хьахиннай. Цига цул тIехьагIа Россе паччахьо Владикавказ яха крепость йиллай. ТIаккха, Советий Iаьдал эттачул тIехьагIа, вешта аьлча, 1931 шера гIалгIай халкъо дехарах цу городах гIорваьннача большевика С. Орджоникидзе цIи тиллар. ХIаьта 1944 шера, гIалгIай СибарегIа Iобахьийтачул тIехьагIа, хIираша цу города цIи Дзауджикау аьнна, хийцар. ХIирий кулгалхошта шоашта товра де мукъа луш хинна Сталин кхелхача, Бери лаьцача цу города шийхинна цIи юхаметтаоттайир. Бакъда, укх деношка «Правда» яхача газето хоам бир, горисполкома соцамах цу города цIи Владикавказ, аьнна, хувцарах. Цу хьакъехьа оргкомитета членаша СССР Президента М. С. Горбачева, иштта кхыча кулгалхой цIерагIа шоаш раьза боацалга дIахойташ телеграммаш яхьийтай. Цар тIа оаха белгалдаькхад, Къулбаседа Кавказе Советий Iаьдал оттадеча кулгалдеш хиннача Ленина соратника С. Орджоникидзе цIи дIа а яькха, города кхыйола цIи тиллар из 1917 шера хинна революцица лархIар, Советий Iаьдал ца лархIар, Ленина идеяш къоабал ца яр санна хIама долга. Из Сталина, Бере бIехьа политика мога а еш, дIахояхьар долга.

Укхаза, гуш да хIирий из город шоай хилар чIоагIде гIерташ болга. ХIирий хьакимаша йоах: город шоай я, хIаьта Пригородни район гIалгIай хиннай. Царна, 1957 шера цIабаьхкача хана, Нохч-ГIалгIай автономи меттаоттаеш цу района меттела кхо район еннай. ДIайийла ел оаша: Бурув вай ца хилча — вай Пригородни район хьа мишта хул. Нагахьа санна, хIираша дувцача тайпара город цар яле, малхбузен оагIорахьа Пригородни район хила езацар цар? Цудухьа укхаза цхьа вывод мара яц: Пригородни район хинначун город а я, хIана аьлча, гIалгIаша город шоай ца хилча, цунах Пригородни район, аьнна, цIи тулларгьяцар. Цудухьа укхаза города хьакъехьа цхьаккха кхыдола къамаьл хила йиш яц. Город Орджоникидзе юхаметтаоттаергйолча ГIалгIай автономе столица хила еза!

— Бексолт, ха безам бар Къулбаседа Кавказе дахача вежарех долча халкъашта вай проблемах фу хет а царца оаша малагIа бувзамаш леладу а?

— Оргкомитета айхха бувзамаш леладу Къулбаседа Кавказа халкъий ассамблеяца, иштта кхыча формальни йоацача организацешца. Тхо бе-беча региональни проблемаех дагадувл, цу даькъе гIалгIай автономи меттаоттаяра проблема хьакъехьа а дувлаш. Цар дег тIара вай халкъа лоIам хьал а лоац уж цу лостамагIа исторически, экономически даькъе вайна гIо де кийча а ба. Масала, из цар хьахьекхар Назране бархI дени-буси митинг латтача хана, иштта, комиссеца университете тIехьара вIашагIкхетар долча хана ГуржегIара венача профессора Борчащвиле, Кавказски халкъий ассамблея председатела Шанибова, карачаевски халкъа реабилитаци яйтара йолча комитета председатела Хазретова хьахайтар шоаш центр Бурув а йолаш, гIалгIай автономи меттаоттаяра позице тIа латтилга.

Бакъда, экстремистски уйлаш йола хIирий цхьабола кулгалхой гIалгIашта гIалгIазкхий духьала баха гIерт. ГIалгIазкхий Владикавказски круг оалар хьаеча царна гIо дир. Оргкомитета Сунженски районе бахача мугIареча гIалгIазкхашца вIашагIкхетараш чакхдаьхар. Цига оаха уж дIакхетабир гIалгIашкара доагIаш санна, хIираша гIалгIазкхий хьакъехьа хабараш, йоахараш арадоахаш хиларах, юкъе цIур болла гIертилгах, вай воайла къовса хIама доацилгах. Иштта, оаха автономи меттаоттаяра йолча оргкомитета юкъейоалаяьй гIалгIазкхий викал, ЦIеча Эскара цIерагIча колхоза председатель Ясинецкая.

Укхаза сона ловра тхо геттара чIоагIа хьаллоацача, вайна массадолча хIаман тIех гIо деча нохчий халкъа баркал ала. ГIалгIаша дицде йиш яц, цар вай автономи меттаоттаеча шоашта могача тайпара новкъостал делга. Царца массаза эхь-эздел леладе, уж лерхIа беза вай!

Со теш, гаргарча хана гIалгIай автономии меттаоттаергхиларах. ХIаьта из исторически декхар ма хулла сихагIа кхоачашдара кIаьд ца луш къахьегаргдолаш ва Оргкомитета хIара член.

Интервью яьр **М. БАРАХОЕВ.**

ЕЛАШ ЯР ЮРТ

Беламе дувцар

— Кхоана, — аьлар цIендас Шовхала, — са воккхагIвола воша, хьаькъала да хиннача Акбулата воI, шун даь воша волча долх вай. ВоI, йоI, сесаг лерг дилла ладувгIаш бар.

— Сона воша а цун дезал а бIарга ца гу иттех шу хургда, — аьлар Шовхала. — Цу хана денз дунен тIа дукха хIамаш хувцаденнад, бакъда, тамаш я-кх са вешийоамал хувцаеннаяле. Са воша — БугIа цIимкаро сагва. Дай Iаьдалаш чIоагIа лоархIаш, оамалага, тIадувхача барзкъанга диллача бегаш байтаргболаш вац. Керта тIа йовлакх доацаш шийсесаг бIаргаяйча цкъа цо оттадаьр... Топа чу патронаш чуйохккал мара юкъ янзар. Ах юрт оарцагIъяьлча мара из теве вIаштIехьдаланзар. Даьла бIарг тIахьежа мара сесаг цIайохийтар. Цудухьа оашоша барзкъа тIадувхача хана аз дийцар диц ма делаш. Из раьза хургвоаца хIама де йиш яц. Керта тIара цхьа чо бIаргагой — цига оттаргдолчох со Дала лораволва. Пазаташ тIаювха диц ма лелаш, пудар-басар хьоаха а ма делаш.

Совдараш а ца дувцаш, шоашка яхар де раьза хилар сесаги йоIи. Фу дергда, БугIа эгIазгIоргвола хIама де йиш яцар.

— ХIаьта хьо, тиша тIехье, — воIага йистхилар Шовхал, — вIаштIехьа хилалахь. Корта дIа а тассийте, фураьжка эца. Керта тIа хIама йоацаш тац къонах. Коча шеббола чопилг дIаболлалахь. Виц ма лелахь, бокхагIбараш болча Iоха, цар деча къамаьла юкъелелха йиш яц.

ШоллагIча дийнахьа Iуйрийна беззача бесса кийчбенна, Абулата шоллагIа воI волча юрта гIолла боагIар Шовхала дезал. Хьалха воагIар цун да. Шовхала тIатуллар вайнаьха лакха кий, Кизга мо къегаш яр хромови иккаш. Уж чIоагIа къувлаш яле а, бIубенна гIа боахаш воагIар из. ЮкъагIа доаллар вовзаш волча цхьан эпсаргара дийха тIехкар. Цунна тIехьа йоагIар йIаьха коч тIаювха сесаг. Гаьннара бIарахьежача моттаргдар из товнашта тIа гIолла йоагIа. Ший йIийна тIатулла йовлакх каст-каста нийсдора цо. Хьаьюкъ а чIенг а дIакъайлаьккхаяр йовлакхо.

Царна массанена юстаро воагIар Урусхан. Хетаргахьа, хьалха болхачар когаша деча таташца нийсбора цо ший никъ. ХIана аьлча, бIаргашка даха дог дацар. Комиссионке цо ийцача фураьжка чу, йишас ма аллара, бIарчча ведар чухошаргьяр, хIаьта цун лаба тIа массехк кхокха Iоховргбар. Цу лабо — Эдал дехьа яларго, садаккха а садола а витацар из, секунда массаза йоал мераж къайлаяккхал Iочуухаш. Даьна санна, Урусхана а тIаювхар хромови иккаш, юкъагIа шера тIехкар хьерчар.

Мел кхийттача юртахочо никъ бутар Шовхала дезала. Из къаьстта цецваьккхавар царна тIаювхача европейски костюмаша.

— Хьажал, мел миссел дердайнараш баьхкаб городера, — цу наха эгIазъухар Шовхал.

— Вай довзаш дараш ма кхеталба вайх, белаш садаккха вутарг мичав цар, — аьлар Урусхана.

— ГIикъ ма алалахь, — воIа тIачайхар Шовхал. — БIаргаш дIалекха массане. Воаш довза саг гушие, юстара доврда вай.

— Кхетадаьд! — салташа санна жоп делар сесагой берашеи.

Акбулата воI — БугIа вахача цIенна дIатIаэттар Шовхали цун дезали. Оазбенно коа баьлар. Саг духьалванзар царна. Шовхала цIогIа техар:

— Саг вий укх коа?

Урусхана моттар туркий тур а уллаш, Даьла цIи а йоахаш ший даьвоша араволагIаргва, аьнна. ЦIогIа дIахеза хьаарабаьннараш, массанахьарбараш санна, нах бар. Хьалха воагIар спортивни костюм тIаювха, цIена модж яьша БугIа. Цунна тIеххьа хьагучаяьлар лоаца пхьешаш дола халат тIадувха, берзанча когашта маьчеш юхьейоахка, корта берзана сесаг. ХIаьта йоI тIеххьарча модах кийчъенна яр. Моттаргдар шоана, из импортни косметикаца лувчаяй, аьнна.

Из сурт дайна Шовхал шин бIарг тIабеннача латтийсар. Шийна гур гIа да моттар цунна. Укх дунен тIа мел волча саго цу тайпара хIама хургда аьлча тешаргвацар из. ГIанкар вахавар Шовхал. Ишта Iа юрт!

Берригаш йист ца хулаш латтар, фусамдай а хьаьший а цец-амагIа баьннабар. Эггара хьалха меттавера БугIа. Велавалар а цецвалар а вIаший увш цо аьлар:

— Ер са воша Шовхали цун дезали ба. Ма дика болх ба шо даьхка. Тхо чIоагIа гIаддахад...

— Дади! — БугIийга йистхилар цун йоI. — Ераш вай гаргара нах ба?! Мичахьа лийннаб ераш, мичахьа баьхаб?

БугIас цIелг оагабир йIийгата, хIаьта гаргара нах сихха хьаьший цIагIа дIачубаьхар.

Ший барашка цо аьлар:

— Юрта го баькхе а, вайнаьха гIирс тIабувхалаш цIи яьлча санна. Гаргарча нахал эсалагIа хила йиш яц вай.

Цхьа сахьат доаллаш, хьаьшашта духьалъэттар шахьаваха БугIа, цун сесаг, йоI. БугIийна тIадувхар далатеха хоза чокхи, доточа тIехкарах уллар шалта, керта тIа туллар вайнаьха лакха кий. Къаьна вайнаьха гIирс тIабийха яр сесаги йоIи.

Гаргара нах къамаьла юкъебеннача хана, вена чуийккхар 13—14 шу даьнна кIаьнк. КIеззига са меттадеча йистхилар из.

— Воти-БугIа, воти-БугIа! Музея директора вайтав со. Оаша дена маIача наьха а кхалнаьха а барзкъаш сихха хьадайта, йоах. Музее комисси енай.

Деррига цIа никх санна хьайра. Сов чIоагIа велавенна дивана-тIа дIатIавежар Шовхал. Вела ца велча Iевалансар садетташ лаьтта БугIа а.

— Артисташ — аьнна, ший лакха кий истола тIа IотIатехар Шовхала. — Шо тхона хьалхашка кийчденнад, тхо — шоана хьалхашка. Мала Iехаве гIерт вай? Ар-тис-таш!

Музеера хьаева хIамаш юха дIаяла йийзар БугIий. Фу хиннад хьажа хьачубаьхкар лоалахой. Хиннар фуд хайча, бела ца белча Iебаланзар уж а. Цул тIехьагIа дукха вийлар музея директор, цига ена комисси. Елаш яр еррига юрт.

Б. ГАНИЖЕВ.

МЕХКАХОШТА КОНЦЕРТ ДЕЛАР

Самардийнахьа Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен филармоне геттара дукха нах гулбеннабар. Цун бахьан дар нига вай мехкахочо пианисткас Инаркиева Тамарас фортепианни музыка концерт луш хиларца.

Из концерт шин даькъах латтар. Хьалхарча даькъа юкъе яр польски композитора Фридерика Шопена ткъаьйиъ прелюдии цхьа балладеи. ШоллагIдола дакъа латтар французски композитора Клода Дебюсе борхI прелюдех. ЛадувгIараша чIоагIа хьаштдолаш тIанийцар концерт.

Инаркиева Тамара Буро тIа музыкальни училище яькkхачул тIехьагIа Москве Гнесиный цIерагIча культура институте фортепианни отделене дешаш хиннай. Из толаме яьккхачул тIехьагIа Воронеже искусства институте фортепиана кафедре болх а беш Московски консерваторе профессора А. Ведерникова классе аспирантура чакхъяьккхай цо.

Ше Воронеже йолча хана Инаркиева Тамарас иттнел совгIа сольни концерт делар. Цун программа юкъе яр дерригача дунен тIа цIихеза болча композиторий — Бетховена, Шуберта, Прокофьева, Скрябина, иштта кхычар произведенеш. Цул совгIа, Тамарас Россе тайп-тайпарча городашка концерташ тийннад. Цун концертий программаш латтар: французски композитора Равела, Рахманинова, Брамса, Шомберга, Дебюсе, произвенеех.

Бура тIа а симфонически концерташка дакъа лоацаш хиннай Тамара. Цо болх баьб дирижераща П. Ядых, Г. Черкасовца. Цул совгIа, Берлинерча дирижераца Маубарагаца а.

Цу гIалгIай пианистка кхолламах а вахара наькъех а йола материалаш ешаргья газета аргIанарча номерашка.

САЛОIАЧА ДЕНОШКА

ШОАТТА, 26 МАЙ

В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIА МАЙДА. 18.00. Эстрадни оркестра концерт.

САЛАIАРА ЙОЛА ГОРОДСКОЙ ЦЕНТР «С. М. КИРОВА ЦIЕРАГIА ПАРК». 7.00. «Энтузиаст» яха футбольни клуб. 7.00. «Унахцlено» яха клуб. 8.00. Барзкъаш дахеи теген Iомабу курсаш. 9.00. Болх беш я аттракционаш, берий городок. 20.00. Хроникально - документальни фильмаш хьахьокхар.

«МАШИНОСТРОИТЕЛЬ» ЯХА КИНОТЕАТР. 9.00. Книжкаш дезарий клуб. Книжкай выставка. Книжкаш хувцар.

В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIА ДК. 8.00. Барзкъаш дахеи теген Iомабу курсаш. 8.30. Машинаца ювзаш хIамаш е Iомабу курсаш. 12.00. «ЦIагIара медсестра» яха курсаш. 14.00. «Грознефтеоргсинтез» яхача по -цIейна хетаяь сайре. 15.00. «Дизайн быте» яха курсаш. 16.20. Халкъа драматически театр. 17.00. Берий гитаристий кружок. 18.00. Балетни студи.

С. ОРДЖОНИКИДЗЕ ЦIЕРАГIА СТАДИОН. 9.00. Синлахьйоккхача Коталон 45 шу дизарах хетаяь Горсовета ДФСО профсоюзни спартакиада зачетагI йола яхьаш.

«КРАСНЫЙ МОЛОТ» ЗАВОДА ДК. 13.00. Эстрадни оркестра концерт. 15.00. «Вай беш» яха клуб. 17.00. Iарбий мотт Iомабу.

ХИМИКИЙ ДК. 17.00. Духовой оркестра концерт «В городском саду играет духовой оркестр...» 18.00. Камерни хор. 18.00. «Радуга» яха халкъа халхарий коллектив. 19.00. «Лидер» яха спортклуб.

КIИРАНДИ, 27 МАЙ

В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIА МАЙДА. 18.00. МВД духовой оркестра концерт.

САЛАIАРА ЙОЛА ГОРОДСКОЙ ЦЕНТР «С. М. КИРОВА ЦIЕРАГIА ПАРК». 7.00. «Энтузиаст» яха футбольни клуб. 7.00. «Унахцlено» яха клуб. 8.00. Барзкъаш дахеи теген Iомабу курсаш. 9.00. Болх беш я аттракционаш, берий городок. 20.00. Хроникально - документальни фильмаш хьахьокхар.

«МАШИНОСТРОИТЕЛЬ» ЯХА КИНОТЕАТР. 9.00. Книжкаш дезарий клуб. Книжкай выставка. Книжкаш хувцар.

Н. К. КРУПСКЕ ЦIЕРАГIА ДК. 9.00. Технически творчества кружок. 14.00. Барзкъаш дахеи теген Iомабу кружок. 14.30. «Вай мехка къона краевед» яха клуб. 15.00. «Къона ленинец» берий кинотеатр. «Пионерий ахка хьаIанхоача хана».

С. М. КИРОВА ЦIЕРАГIА ДК. 9.00. «Говза кулгаш» яха клуб. 11.00. Игротека. 12.00. «Мультик» яха клуб. 14.00. Вай ханнарча халхарий ансамбль. 18.00. «Унахцlено» яха клуб.

ХИМИКИЙ ДК. 10.00. Изостуди. 11.00. «Ровестник» яха клуб. 17.00. Вай ханнарча халхарий ансамбль. 18.00. «Лидер» яха спортклуб.

Редактора зам.
М. М. ХАМХОЕВ.

Спорт

Селхан, 25 мае, Грозне дIайолаеннай дзюдох йола боккхичарна юкъера Российски Федераце хьалхле яккхара чемпионат.

— Из дIахьош я «Локомотив» ДСО спортивни зале, — аьлар оаха шийца къамаьл деш Нохч-ГIалгIай АССР Госкомспорта председатела Р. Бадалова. — Вай долча хьоашалгIа баьхкаб Майкопера, Новочеркаскера, Нальчикера, кхыча городашкара отлеташ. ДикагIбола дзюдисташ юкъебоагIаш я вай республика команда. Цунна чубоагIа РСФСР заслуженни тренера Кундель Феликса Iомабеш бола кагий вах. Масала, машиннаькъахошта юкъе дунен чемпионате котало яьккха дунен халкъашта юкъерча классагIа мастер вола Бахаев ИбраьхIим, укх шера Советски Союза чемпионате кхоалагIа моттиг яьккха вола СССР спорта мастер Мазаев Руслан, кхыбараш.

Великие Луки яхача городе чакхъяьннай кхалнаха юкъера велосипедаш хохкача хьалахле яьккхара йола РСФСР зональни яхьаш.

Тайп-тайпарча дистанцешка цига дика дакъа лаьцар вай мехкахоша. Ма дарра аьлча, финише шоллагIа кхаьчар Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета студентка СССР спорта мастер Огнерубова Галина. ПхелагIа моттиг яьккхар цун нешас Сорокина Татьянас.

Цу шинне а бокъо яьккхай РСФСР чемпионата финальни яхьашка дакъа лаца. Из турнир кастта Туле хургья.

ТЕЛЕВИДЕНИ

26 МАЙ

ШОАТТА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Мамаи, папаи, сои.
9.05 — «Бурда моден» хьагойт...».
9.35 — «Халха довла хьехшо» фортепианни музыка концерт.
9.55 — «Стоп-кадр» яха Iилма - довзийтара обозрени.
10.55 — «Са доттагIий хоза сурташ...». Хьалхара вIашагIкхетар: «Любовь, фантазия и успех в руках» яха г. Кироверча халкъа ловзоргаш еча мастерах В. Жигальцевах йола передача.
11.45 — «Под знаком «Пи».
12.45 — «Партнер» яха коммерчески вестник.
13.15 — «Хи тIара цирк».
14.05 — «Дезала экран» яха художественни фильм. «Бийсанара хьаьша» (1958 ш.).
15.20 — В. Зажигин ловз (балалайка).
15.30 — Политически диалогаш.
16.30 — «ДоттагIлен меридианаш» яха шоллагIа Дунен халкъашта юкъерча фольклора фестиваль. Киевера передача.
18.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама.
18.45 — ШоллагIа Дунен халкъашта юкъера фольклора фестиваль хьаьйларах Киевера еча передача дIахододар.
1945 — «Валара мах байначарга хатта» яха режиссера К. Кийсна фильмаш (1978 ш.).
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Инвентаризация» яха РСФСР халкъа артиста Е. Петросяна дакъа лоаца спектакль (Премьера).
23.40 — «До и после полуночи» яха передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Садовник» яха субтитраща художественни фильм.
9.55 — СССР КГБ образцови дIагойтара доазо лорадеча бIухой оркестр ловз.
10.20 — Документальни фильма премьера.
10.50 — Мультфильм.
11.00 — «Содружество» яха видеоканал.
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.00 — «Вай даха дуне» яха режиссера М. Литвякова фильмаш: «Хала бераш», «Юдика хийла мама», «Бахьанаш укх тайпара да».
18.10 — «Сан дахар берашка» (нохчий меттала).
18.25 — «Са професси — хьехархо» яха телефильм.
18.45 — Нохчийн мотт Iамабо» (нохчий меттала).
19.15 — Нохчийн халкъан узамаш. Юхагойтар (нохчий меттала).
20.00 — Бийса даьихала хийла шун, бераш!
20.15 — «Орамаш». Юхагойтар (нохчий меттала).
21.00 — Ха. ТСН. (сурдопереводаца).
21.40 — «Звените, голоса, звучите, трубы» яха Дж. Верди — «Реквием» бийсанара сеанс.
23.15 — «Музыкальни историеш» яха киноконцерт.
00.05 — «Брюнет вечерней порой» яха художественни фильм (Польша, 1978 ш.). (Духьашха).

27 МАЙ

КIИРАНДИ

I ПРОГРАММА

8.00 — Спорт массарна а.
8.15 — Ритмически гимнастика.
8.45 — «Спортлото» тираж.
9.00 — Iуррехьа.
10.00 — Даьхенна гIулакх деш.
11.00 — Iуйрийнара самукъадоаккха программа.
11.30 — «Дунен гонахьа» яха альманах.
12.30 — Коталон 45 шу дузаш. «ТIема дIаьха наькъаш» кхо сери йола художественни фильм. 1-ра сери.
13.45 — УнахцIено.
14.30 — Приключенийи фаьгийи дунен тIа. «КхоалагIа принц» (ЧССР, 1983 ш.).
16.00 — «Юрта сахьат» яха панорама.
17.15 — «Шолохова хетаду...» яха ССР Союза Паччахьалкхен академически Доккхача театрера передача. КIиранден кинозал.
19.00 — «Возвращение Капитошки» яха передача.
19.25 — «Ринг» яха художественни фильм (1973 ш.).
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — «Массехана а хургдолчун уйлаш» яха кIиранден нравственни проповедь.
21.55 — «Са Чайковский» М. И. Прудкина дувц.
22.40 — Футбольни обозрени.
23.10 — «Вечерняя Москва» яхача газета лидерий «Музыкальни марафона» парад.

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е отта.
8.15 — «Служили два товарища» яха субтитраща художественни фильм.
9.50 — «Экрана тIа 01 служба я» яха цIи ялара кхерамзленах дола фильм.
10.20 — Халкъа мелодеш.
10.35 — Документальни фильм.
11.30 — НБА профессионалашта юкъера баскетболах йола США чемпионат.
12.30 — Мехкарча театраша гойт А. Дударев — «Сайре» яха Я. Коласа цIерагIча Белоруссии Академически театра фильм - концерт (Премьера).
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.00 — «Планета» яха Дунен халкъашта юкъера панорама.
18.00 — «ГIалгIай Iаьдала хьаст» (гIалгIай меттала).
19.05 — «Кого не тронут сладкие созвучья...».
19.45 — Бийса даьихала хийла шун, бераш!
20.00 — Волейбол. Дунен лигай хьалхле. МаIанах. Сборни СССР — сборни КНР.
21.00 — Ха. ТСН. (сурдопереводаца).
21.40 — Киносерпантин.
00.25 — «Гандбол. Европейски чемпионий кубок. МаIанах. Финал. СКА (Минск) — «Барселона» (Испания).

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

ТХА АДРЕС: 364907. г. Грозный. Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктокхама секретаре — 22-84-68: отделий; партийни вахара — 22-53-12. промышленностеи транспортеи — 22-75-81, 22-65-01; юрта боахама — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописни бюро — 22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: партийной жизни — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; сельского хозяйства — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22 89-88.

СФ00134. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1774.